FÊRBÛNA ZIMANÊ KURDÎ

NAVÎN

1

2019/2020

AMADEKAR

Ev pirtûk ji aliyê Komîteya Zimanê Kurdî ve hatiye amadekirin.

LÊVEGER

- Komîteya Şopandinê
- Komîteya Fotoşopê
- Komîteya Redekteyê

Ev pirtûk ji aliyê Saziya Minhacan ve, wek pirtûka wanedayînê, ji bo dibistanan hatiye pejirandin.

NAVEROK

BEŞA YEKEM 7
GUHDARKIRIN.. 8
XWENDIN.. 13
RÊZDARIYA JI MAMOSTE RE 17
ZAROKÊ XEMSAR.. 21
ZIMAN Û ÇAND 25
BEŞA DUYEM.. 31
HEVALBENDÎ ÇI QAS XWEŞ E!............................ 32
PIRTÛK 36
ŞÊR, ROVÎ Û XEZAL.. 41
NAME JI BO DAPÎRÊ.. 45
HIZIR Û ZANIST.. 49
BEŞA SÊYEM.. 57
PARASTINA XWEZAYÊ 58
ZEMBÎLFIROŞ.. 62
HEŞTÊ ADARÊ.. 66
GULA DEVLIKEN 71
VEGERA LEGLEGAN 75
AZADÎ 79
ÇÎROKA KEÇEL Û APÊ WÎ.................................. 83
BEŞA ÇAREM 91

BAJARÊ TIRBESPIYÊ 92
KOÇBERÎ Û WELATPARÊZÎ 97
MAMOSTEYA MIN 101
BILBILÊN DI RIKEHÊ DE 105
ÇARESERIYA NEXWEŞIYEKÊ 109

BEŞA YEKEM

WANEYÊN BEŞÊ

GUHDARKIRIN

XWENDIN NEBE, KES NAÇE PÊŞ

RÊZDARIYA JI MAMOSTE RE

ZAROKÊ XEMSAR

ÇAND Û ZIMAN

WANE 1

GUHDARKIRIN

Yek ji karê ku em her roj dikin, guhdarkirin e. Em her roj, sê-çar demjimêrên xwe jê re vediqetînin. Em li malê; guhdarî dê û bav, li dibistanê jî; guhdarî heval û mamosteyên xwe dikin. Bi kurtasî, guhdarkirin di jiyana me ya rojane de cihekî girîng digire. Guhdarkirin jî, weke xwendinê ye. Dema ku em dixwînin, em fêrî hest û ramanên kesên din dibin. Heman tiştî, em bi guhdarkirinê jî fêr dibin. Bi vî awayî, guhdarkirin destpêka riya fêrbûnê ye.

Ji bo ku em bibin guhdarine baş, pêwîstî bi hin hînbûnan heye. Hin kes hene dema ku yek diaxive, bêdeng dimînin û çavên xwe ji ser kesê ku diaxive danayînin. Çav li yê diaxive, bal û hiş li dereke din e, ew nabin guhdarên baş. Guhdarên baş ne bi çavan, lê bi pirsan guhdarî dikin; li ser mijara ku tê axaftin zêdetir lêkolîn dikin. Ji bo wan pirsên ku di serê wan de çêbûne, li bersivan digerin.

Hin guhdar; têkiliyên wan ne bi axaftinan re lê belê bi kesên ku diaxivin re ne. Li cil û berg û lêvên bêjer dinêrin. Ev jî, ne guhdarên baş in.

Guhdarên baş bi hedar in, ta dawî axaftinê dişopînin. Dibe ku bi axaftinan re ne hembîr bin, lê tu carî axaftina wan nabirin. Ger pirsên wan hebin, piştî ku axaftin bi dawî dibe, dipirsin.

Nirxandina tiştên ku hatine guhdarkirin, karê herî girîng e. Pêwîst e guhdarên baş, baş binirxînin. Mînak, armanca yê diaxive çi ye? Şîretan dike, yan der barê mijareke diyar de hin rastiyan vedibêje? Dema vê dike, bi xiroş dibe? Ramanan diguherîne û ji heyîna wan mezintir dike? Nirxandina van pirsan û pirsên weke van jî karê guhdarên baş e.

WATEYA PEYVAN

Vediqetînin: Cuda dikin

Girîng: muhîm, binirx, berketî, hêja, pirî jê

Hest: Hîs, pejn, pêjn, pêhesîn

Raman: Hizir, fikir

Hînbûn: Fêrbûn

Bersiv: Îfade, cewab

Têkilî: Peywendî

Şîret: Amojgarî

Hembîr: Hemhizir, hemraman

Bêjer: Axêver, kesê diaxive

Lêkolîn: Kar û xebata ku ji bo naskirin û zanîna tiştekî tê kirin.

Hedar: Sebir, aram

Xurûş: Kelecan, heyecan

PIRS

1- Tu di jiyana xwe ya rojane de herî zêde li kê û çi guhdar dikî?

2- Di nivîsê de xwendin û guhdarkirin, bi kîjan aliyên xwe ve hatine pêşberî hev?

3- Pêwîst e guhdarên baş, kîjan hînbûnan bi dest bixin?

4- Di mijara we xwendî de çend bend hene? Di benda duyem a nivîsê de çend hevok hene? Her yek ji wan hevokan; hestek an ramaneke tekûz dide têgihîştin?

5- Encama ku te ji mijarê derxistiye, bêje.

Em ji vê encamê re dibêjin; soje (ramana bingehîn).

DESTÛRÊN ZIMAN

Cînavk: Ji peyvên ku cihê navdêran digirin, em ji wan re dibêjin **cînavk.** Di salên borî de me hin cureyên cînavkan ji we re şîrove kiribûn, weke; **cînavkên kesane**(xwerû û tewandî), **cînavkên şanîdanê yên xwerû û cînavkên nebinavkirî**.

Niha jî em ê du cureyên din ên cînavkan, bi we bidin nasîn:

1- Cînavka Vegerok(vegerandinê) (xwe):

Ew cînavka ku bi awayê vegerandinê, li navan vedigere jê re **cînavka vegerok** tê gotin. Heke kirde û bireser di hevokê de heman kes be, cînavka vegerok di cihê bireserê de tê bikaranîn.

Mînak: Hesen hevalê **xwe** li pirtûkxaneyê dît.
Wî bi **xwe** kar kir.

Me **xwe** amade kir.

2- Cînavka pêvekî(ê):

Ev cînavk, cihê kesê sêyem(wê, wî) digire, ji bo kurtkirinê tê dawiya lêkeran.

Mînak:		
	Ew çû **Dêrikê**.	Ew çûy**ê**.
	Min nan da **wê**.	Min nan day**ê**.
	Min pênûs da **wî**.	Min pênûs day**ê**.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Rastnivîs

Ew tişta ku awayê nivîsîna rast nîşan dide û bingeha xwe ji çend tiştên sereke digire. Yek ji wan hêmanên bingehîn, rêziman e û hêmaneke din a rastnivîsê **alfabe** ye.

Hêmadanîn:

Dema ku axaftinek li gorî destûrên diyar derbasî nivîsandinê bibe, ji bo nivîsîn hêsanî were têgihîştin, ji wan hêmayên ku tên bikaranîn re **hêmadanîn** tê gotin.

HÎNDARÎ

1- Di hevokê de erka cînavka vegerok û pêvekî, çi ye? Bi du hevokan diyar bike.

2- Di hevokên li jêr de cihên vala bi cînavkên; vegerok, pêvekî û kesane dagire.
   - …. çûme Hesekê, lê ew neçûy….
   - Dîlan û xwişka …. pirtûk kirîn.
   - …. lênûs da Fadî lê …. neday…
   - Osman hat dibistanê, lê pênûsa …. ji bîr kiribû.
   - Çima …. her tim dilîzin û waneyên … naxwînin?

3- Cînavkên li jêr, li gorî cureyên wan dabeş bike.

tu – xwe – min – wan – hûn – ê – wî - we

MAMIK

- Ne ker e, ne hêstir e, bar jê mezintir e.

(Mîro)

- Girê didim diçe, ber didim naçe.

(Pêlav)

WANE 2

XWENDIN

Xwendin nebe kes naçe pêş,
Peyda dibin pir derd û êş,
Her dem di bin destê neyar,
Em dê bidin xukî û bêş.

Her çi nexwendî rêncber e,
Yê ku bixwîne rêber e,
Her dem di nav xan û sera,
Serkar e ew, ya serwer e.

Xwendin divê hem pir xebat,
Bo miletê Kurd û welat,
Kurdno ji xew rabin hemû,
Mizgîn li we roja me hat

(Cegerxwîn)

WATEYA PEYVAN

Derd: nexweşî

Neyar: dijmin

Xukî: bac, qemçûr

Bêş: Diravên ku ji bo xizmetê ji gel tên standin.

Rêncber: pale, kedkar

Rêber: serok

Xan: avahî, mal

Serkar: rêveber

Serwer: serdest, serdar

Xebat: ked, kar

Mizgîn: nûçeya xweş

PIRS

1- Li gorî helbestvan, ger xwendin nebe, dê çi bibe?
2- Çi cudahiya mirovê xwendevan, ji yê ne xwendevan heye?
3- Ji bo pêşketina welatan, çi pêwîst e?

DESTÛRÊN ZIMAN

Veqetandek:

Dema ku du peyv bi alîkariya hin pêvekan bi hev ve tên girêdan, ango tên ravekirin, ji wan pêvekan re **veqetandek** tê gotin. Bi riya veqetandekê, zayend û mêjer tên naskirin.

Veqetandek, di nava xwe de dibin du beş:

1. **Veqetandekên binavkirî:**

-a: Mê, yekjimar

-ê: Nêr, yekjimar

-ên: Mê û nêr (nêtar), pirjimar

Mînak:

- Pirtûk**a** min rengîn e.
- Xaniy**ê** spî yê min e.
- Du biray**ên** Ferîd bijîşk in.

2. Veqetandekên nebinavkirî:

-eke: Mê, yekjimar

- ekî: Nêr, yekjimar

- ine: Mê û nêr (nêtar), pirjimar

Mînak:

Zelal keç**eke** pir xweşik e.

Ciwan mirov**ekî** zana ye.

Heval**ine** min li gund hene.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Cînavkên kesandinê (im+me, î+yî, e+ye, in+ne) bi lêkeran ve tên zeliqandin, lê ji navdêr, hevalnav û cinavkan cuda tên nivîsandin.

Mînak: - Ez di heftan de diç**im** kargehê. (**im** bi lêkerê ve hatiye zeliqandin).

- Ez baş **im.** (**im**, ji hevalnava "**baş**"cuda hatiye nivîsandin).
- Em **in** xwediyê vê xakê. (**in**, ji cînavka "**em**" cuda hatiye nivîsandin).

- Tu şagirt **î** yan karker **î**? (**î**, ji navdêran “**şagirt û karker**” cuda hatiye nivîsandin).

Hêmadanîn

Hin ji hêmayên nivîsînê, ev in:

xal(.) bêhnok(,) xalbêhnok(;) cotxal(:) pirsnîşan(?) baneşan(!) dunik(”) yeknik(’) kevanek( ) sêxal(...)

Bêhnok(,):

- Di hevokên dirêj de li cihê ku mirov bêhna xwe vedide, bêhnok tê bikaranîn.

Mînak: Şagirtê ku duh li ser depê dinivîsî, pismamê min e.

HÎNDARÎ

1- **Di benda li jêr de veqetandekan diyar bike.**

“Bi xwendina wê, xew dibe dijminê çavên reş.

Şev tev diçe, lê tu dibê hê êvar e.

Ne dê û ne bav, di bîra te nayên kes.

Wek jana zirav, lê mêrkuj e, wek mar e." **(Cegerxwîn)**

2- **Valahiyên li jêr, bi veqetandekên guncav dagire.**
- Diy… Dilberê çû bazarê.
- Bav… Cemîl şekir da zarokan.
- Şagirt… dibistana me gul dane mamosteyan.

3- **Valahiyên li jêr, bi veqetandekên nebinavkirî yên guncav dagire.**
- Nalîn keçik… bedew e.
- Mirov… alîkariya min kir.

Sêv… rind ji mêvanan re bîne

WANE 3

RÊZDARIYA JI MAMOSTE RE

Rojekê li Efrînê, vekirina dibistanekê hebû. Rêveberiya dibistanê, mêvanên vexwendî, xwendekar û malbatên wan amade bûn. Ji ber ku dibistana xwe vedikirin, hemû di nava kêfxweşiyeke mezin de bûn. Yekem car, wê bi zimanê dayîkê dest bi perwerdeyê kiribana.

Dema ku mamosteyekê, ji bo axaftina vekirinê bang li Hevseroka Meclîsa Gel a Efrînê kir, xwendekarekê gulek pêşkêşî wê kir. Lê, wê gul negirt û got:

- Ên ku şayanê vê gulê mamoste ne, ne ez im. Gulê bide mamosteyên birûmet. Ji ber ku mamostetî, karekî pîroz e. Divê em li hemberî wan rêzdar bin.

WATEYA PEYVAN

Rêveberî: Kesên ku kar bi rê ve dibin.

Mêvan: Kesên ku demekê li cih an jî mala kesine din dimînin.

Bang: deng

Pêşkêş kirin: berpeşi, raberi, qedimandin, teqdim

Rêzdarî: Hurmet dayîn

Vexwendin: daxwazkirin, dawetkirin
Şayan: hêja, guncav, stêle, layîq

PIRS

1- Mamoste, xwendekar û malbatên wan ji bo çi kom bûbûn?

2- Kêfxweşiya wan kesên amade, ji bo çi bû?

3- Mamoste, ji bo axaftinê bang li kê kir?

DESTÛRÊN ZIMAN

Tewang

Tewang, tê wateya xwarkirinê. Ji ber ku bi riya tewangê, peyv tê tewandin, an jî xwarkirin.

Pêvekên tewangê

Pêvekên tewangê, dibin du beş:

Pêvekên tewangê yên binavkirî

Pêvekên tewangê yên nebinavkirî

1- Pêvekên tewangê yên binavkirî:

- **-ê: Mê, yekjimar**

Mînak: Zîn**ê** rojname xwend.

- **-î: Nêr, yekjimar**

Mînak: Ehmed**î** bersiva mamoste da.

- **-an: Mê û nêr (nêtar), pirjimar**

Mînak: Heval**an** welat rizgar kir.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Nivîsîna tîpa “î” dema beriya tîpa “y”

Dema ku beriya tîpa “**y**” tîpa “**î**” bê, ev tîp kurt dibe û dibe “**i**”. Ji ber ku “**y**” tîpeke nîvdengdêr e, “**î**” kurt dibe.

Mînak: - Derî → Deri**y**ê mala me pir teng e.

- Hêvî → Hêv**iy**a min qet jê nema.
- Gulî → Wî gul**iy**ên darê jêkirin.

Têbînî: Dema ku tîpa “**î**” û “**y**” ji hev cuda bên nivîsandin, “**î**” nayê kurtkirin û weke xwe dimîne.

Mînak: Ew kî ye?

Hêmadanîn

Bêhnok (,):

- Di nava hevokê de piştî erêkirin û redkirinê tê bikaranîn.

Mînak: Erê, ez baş im.

Na, ne wisa ye.

- Di nava peyvên ji heman nifşî de bêhnok tê bikaranîn.

Mînak: Li gundê me, darên tû, sêv, hinar û hirmiyan hene.

HÎNDARÎ

1- Di hevokên li jêr de pêvekên tewangê yên binavkirî diyar bike.
   - Ez ji gulan hez dikim.
   - Zeynebê diyariyek ji Necahê re anî.
   - Pênûsên Caklînê pir bedew in.
   - Em bi Ehmedî re çûn geştê.

2- Valahiyên li jêr, bi pêvekên tewangê yên guncav dagire.
   - Ez nan… dixwim
   - Zîn… alîkariya hevala xwe kir.
   - Cotkar… bexçeyên xwe av dan.

MAMIK

- Şil e ziwa nabe, bêxwê ye, genî nabe.

  (Ziman)

- Çiyayê bêkevir, deryaya bêav,
  daristana bêdar, bajarê bêmirov.

  (Nexşe)

WANE 4

ZAROKÊ XEMSAR

Zarokekî xemsar hebû. Cilên ku ji xwe dikirin, davêtin erdê. Pirtûkên xwe li holê ji bîr dikirin. Li ku derê dilîst, pêlîstokên xwe li wir dihiştin.

Rojekê, tiştên wî yên belawela, di navbera xwe de dipeyivin.

Gore: Tu çima heya niha li vir î? Ma ne divê tu niha

li dibistanê bûya?

Pirtûk: Belê, mixabin zarokê xemsar dema ku çû dibistanê, ez li vir hiştim. Cil û gore jî, ji zarok bêzar bûbûn.

Şal: Binêrin, hûn dizanin em ê çi bikin? Zarokê xemsar bilêta servisê di berîka min de ji bîr kiriye. Em hemû bi hev re

li servîsê siwar bin û ji vir biçin.

Tişt miştên wî, bi hev re dibêjin: Erêêê!

Servîsa ku lê siwar bûn, ew birin gerangeheke şîn. Li wê derê, bi gog û veşartokê lîstin. Di nava axê de xwe gevizandin.

Ber bi êvarê ve dîsa li servisê siwar bûn û vegeriyan malê. Her yek çû cihê xwe. Zarok ji dibistanê hat. Dema ku rewşa tiştên xwe dît, got: Xwezî min ew rakiribûya, da neketibûma vê rewşê. Zarokê xemsar, ji wê rojê şûn de cil, pirtûk û pêlîstokên xwe li erdê nedihiştin.

WATEYA PEYVAN

Xemsar: sersar

Belawela: Tarûmar**,** tiştên ku li her derê bela bûne.

Mixabin: heyf

Bêzarbûn: tengavbûn, acizbûn

Bilêt: tikêt, bitaqe

Gerangeh: seyrangeh, geştgeh, park

Gevizandin: Xwe di nava axê de gindirandin û qirêjkirin.

PIRS

1- Çi ji zarokê xemsar bêzar bûn?

2- Tişt û miştên wî, bi çi çûn gerê?

3- Qirêjî û belavbûna tiştan, bandoreke çawa li zarokê xemsar kir?

DESTÛRÊN ZIMAN

2- Pêvekên tewangê yên nebinavkirî

Ev pêvek, ji pêvekên nebinavkirinê (**ek, in**) û pêvekên tewangê yên binavkirî (**ê, î, an**), pêk tên.

- **-ekê : Mê, yekjimar**

Mînak: Ew bi hevalekê re dipeyive.

- **-ekî: Nêr, yekjimar**

Mînak: Xortekî alîkariya min kir.

- **-inan: Mê u nêr (nêtar), pirjimar**

Mînak: Em ê vê mehê darinan biçînin.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Nivîsîna tîpa “û” ya beriya tîpa “w”

Dema ku beriya tîpa “**w**” tîpa “**û**” were, ev tîp kurt dibe û dibe “**i**”

Mînak: - Rû → Ez nikarim li r**iw**ê wî binêrim.

- Xwesû → Xwes**iw**a wî ji pirtûkan hez dike.

Hêmadanîn

Xal(.)

- Ev hêma, bidawîbûna hevokê nîşan dide. Dema ku hevok diqede, mirov xalekê datîne dawiya hevokê. Peyva piştî xalê bi tîpa mezin dest pê dike.

Mînak: Azad li baxçeyê dibistanê dilîst. Ji nişka ve zarokek derket pêşberî wî û her du li hev ketin.

HÎNDARÎ

1- Her sê pêvekên tewangê yên nebinavkirî, di sê hevokan de bi kar bîne.
2- Cihên vala, bi pêvekên tewangê yên nebinavkirî dagire.
    - Pirs... bike, ku hevalên te jê sûdê wergirin.
    - Şîret... li min bike, da ku ez tu carî te ji bîr nekim.
    - Heval... bibîne û rastiyê ji wan re bêje.
    - Dost... ev qencî bi min kir.

PENDÊN PÊŞIYAN

- **Çavê li deriya, xwelî li seriya.**
- **Av çi qas di golan de bimîne, genî dibe.**

WANE 5

ZIMAN Û ÇAND

Ziman, têgeha ramanî ya çandê ye. Mirov hest, hizir û pêwîstiyên xwe bi ziman rave dike. Ji ber vê yekê, bikaranîna zimên di pêşketina civakan de cihekî girîng digire.

Civakek, bi parastin û pêşxistina zimanê xwe, hebûna xwe diyar dike. Hatina civakan a heya roja îro, girêdayî pêkanîn û pêşketina ziman e. Ziman; têgehên çandê ji nifşekî, radigihîne nifşekî din. Mirovên ku karibin zimanê xwe bi kar bînin, nivîsandin jî di nav de ew xwedî pêşerojeke ronî ne. Cihê ku ziman û hizir di nav de heye, cihê ku herî bi hêsanî dewlemendiya çandê lê tê dîtin e. Çand bi xwe, bi awayekî herî berfireh pênasekirina ziman û hizir e. Ziman, hîmê bingehîn ê civakê ye.

Mirov, hemû çêkerên xwe bi hizirê diafirîne. Di hemû destkeftiyên ku afirandî de vedana hizira wan tê dîtin. Dibe ku civakek, an jî komeke din ku li gorî hişmendiya xwe hemû afirandinan negihîne encamê, lê ew kom, an jî civak di ziman û hizira xwe ya dîroka derbasbûyî de hemû destkeftiyên ku afirandî, li şûna wê hildigire.

Ziman, nasnameya civak û çandê ye. Ziman, girîngiya têkiliya mirovên di civakê de dide zanîn û zindî dike.

WATEYA PEYVAN

Têgeh: têgîn, musteleh

Çand: kultûr, edet

Pêwîst: gerek, divê, lazim

Ravekirin: şîrovekirin

Parastin: ji belayê dûrkirin

Nifş: cîl, nesl

Radigihîne: diyar dike, belav dike.

Pêşeroj: dema bê

Dewlemendî: zengînî**,** maldarî

Hîm: kevir, bingeh

Diafirîne: çêdike, peyda dike

Destkeftî: tiştên bi dest ketî

Nasname: nasnav, xwenasî

Zindî: sax, ne mirî

PIRS

1- Ziman, çi ye?
2- Têkiliya di navbera çand û zimên de çi ye?
3- Ramana bingehîn a mijarê, çi ye?

DESTÛRÊN ZIMAN

Zayend û mêjera navdêran

Di kurdî de mêjer û zayenda navdêran, bi alîkariya veqetandek û tewangê diyar dibin.

Mînak (veqetandek):

- Diy**a** wî bang lê kir. (**-a**) yekjimara mê diyar dike.
- Bav**ê** min çû bazarê. (**-ê**) yekjimara nêr diyar dike.
- Heval**ên** me hatin. (**-ên**) pirjimara nêr/mê diyar dike.

Mînak (tewang):

- Dar**ê** av bide. (**-ê**); yekjimara mê diyar dike.
- Em li bajar**î** man. (**-î**); yekjimara nêr diyar dike.
- Pirtûk**an** bide min. (**-an**); pirjimara nêr/mê diyar dike.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Lêkerên hevedudanî, dema ku weke lêker bên kişandin, hêmanên lêkerê ji hev cuda tên nivîsandin. Lê dema ku weke navdêr bin, bi hev ve tên nivîsandin.

Mînak 1: Em ji bo ezmûnê, xwe **amade dikin**.

Mînak 2: **Amadekirina** me ji bo ezmûnê, pir baş e.

Hêmadanîn

Cotxal(:)

Dema ku di nava hevokê de tiştek tê gotin, an taybetmendiyên tiştekî tên rêzkirin, an jî wateya wê tê vegotin, cotxal tê bikaranîn.

Mînak 1: Mamoste li şagirtê jîr mêze kir û got: “Her bijî!”

Mînak 2: Tiştên ku mirovê baş ji yê xerab vediqetînin, sê ne: dilpakî, wêrekî û camêrî.

HÎNDARÎ

1- Zayend û mêjera peyvên binê wan xêzkirî, diyar bike.

Ziman, têgeh û kevirên bingehîn ên bîr û pêşketina hişmendiya civakê ne. Ta mirov nebe xwediyê van keviran, mirov nikare tu çalakiyeke civakî li dar bixe.

2- Sê hevokan li ser navdêrên yekjimar nêr, yekjimar mê û pirjimar saz bike.

MAMIK

- Ev qas dinya diçiyê, qirşikek naçiyê. (Çav)
- Qefdek giya, li pişta çiya. (Kezî)

HÎNDARÎ

1- Cînavka pêvekî, di kîjan hevokê de heye? Binê wê xêz bike.

a- Bavê Delalê karmend e.
b- Ez çûm bajarê Amûdê.
c- Min pirtûka xwe dayê.
d- Hevalê min jîr û jêhatî ye.

2- Cînavka vegerok, di kîjan hevoka li jêr de heye? Binê wê xêz bike.

a- Min bi çend hevalan re guftûgo kir.
b- Ez û Fehîm bi hev re kar dikin.
c- Xalid pirtûka xwe di refê de ji bîr kir.
d- Diya wê çend şîret lê kirin.

3- Peyva “Rêncber” tê wateya:

a- Karker **b-** Pale **c-** Karmend **d-** Penaber

4- Çend cureyên veqetandekan hene?

a- Yek cure **b-** Du cure **c-** Sê cure **d-** Çar cure

5- Kîjan vebijêrka li jêr, veqetandekên nebinavkirî ne?

a) ekî, ekê, inan **b)** a, ê, ên
c) eke, ekî, ine **d)** ê, î, an

6- Kîjan vebijêrka li jêr, pêvekên tewangê yên binavkirî ne?

a) î, a, an **b)** a, ê, ên
c) ekê, ekî, inan **d)** î, ê, an

7- Peyvên li jêr ên hemwate, bigihîne hev.

Şîret	hêja
hîm	derd
xemsar	bingeh
şayan	sersar
nexweşî	amojgarî

8-Hevokên li jêr, ên rast; bi tîpa (R) û yên şaş; bi tîpa (Ş) hêma bike.

- **a-** Ew cînavka ku bi awayê vegerandinê li navan vedigere, jê re **cînavka vegerok** tê gotin. ( )
- **b-** Ew tişta ku awayê nivîsînê nîşan dide, jê re **hêmadanîn** tê gotin. ( )
- **c-** Cînavkên kesandinê, ji lêkeran cuda tên nivîsandin û bi navdêr, hevalnav û cînavkan ve tên zeliqandin. ( )
- **d-** Di nava gotinên ji heman nifşî de xalbêhnok tê bikaranîn. ( )
- **e-** Daçekên xwerû dema ku pêşdaçeka wan dikeve, paşdaçek jî bi bêjeyê ve dizeliqe. ( )
- **f-** Navê roj û mehan, bi tîpa biçûk dest pê dike. ( )
- **g-** Zayend û mêjera navdêran, tenê bi alîkariya veqetandekan diyar dibe. ( )
- **h-** Xal(.), dikeve navbera du hevokên bi hev ve grêdayî. ( )
- **i-** Lêkerên hevedudanî dema ku weke nav bên kişandin, ji hev cuda tên nivîsandin. ( )
- **j-** Bêhnok(,) di nava hevokê de piştî erêkirin û redkirinê tê bikaranîn. ( )
- **k-** Di hevokên dirêj de li cihê ku mirov bêhna xwe vedide, bêhnok tê bikaranîn. ( )

BEŞA DUYEM

WANEYÊN BEŞÊ

HEVALBENDÎ ÇI QAS XWEŞ E!

PIRTÛK

ŞÊR, ROVÎ Û XEZAL

NAME JI BO DAPÎRÊ

HIZIR Û ZANIST

WANE 1

HEVALBENDÎ ÇI QAS XWEŞ E!

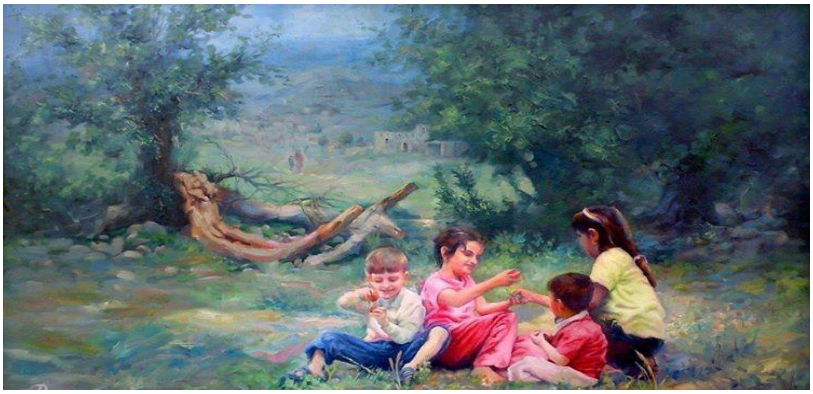

Azad, di refa sêyem de dixwend. Azad rojekê li baxçeyê dibistanê dilîst. Ji nişka ve zarokek derket pêşberî wî û her du li hev ketin. Azad li erdê ket û serê wî şikest. Serbest zû rahişt destê wî, destmala xwe ji berîka xwe derxist, danî ser birîna wî û ew bir odeya mamosteyan. Li wir, mamosteyan birîna wî derman kir. Piştre, Azad çû refa xwe û bi rêzdarî spasiya hevalê xwe Serbest kir.

Ji wê rojê û şûn de Azad êdî bêhtir ji Serbest hez dikir û wî jî her tim bi dilsozî alîkariya hevalên xwe dikir. Êdî ji wê bûyerê û pê de Azad bû xwendekarekî mînak di nava hevalên xwe de û ta ji bo alîkariya hevalên xwe carinan pêwîstiyên weke; pênûs, jêbir û pênûsbir zêde bi xwe re tanîn, ji bo ku wan bide hevalên xwe.

Ji ber vê rewşê, êdî ne tenê xwendekaran, mamosteyan jî ji ber van alîkariyên wî, ji Azad hez dikirin.

WATEYA PEYVAN

Hevalbendî: hevaltî, lihevkirin

Destmal: Cawekî biçûk e ku mirov destên xwe yan serçavên xwe, pê zuha dike.

Birîn: Ziyana ku di laş de çêdibe û dibe sedema derbûna xwînê.

Dilsozî: Sozdarî, bicihanîna erk û sozên xwe.

PIRS

1- Azad, li ku derê birîndar bû?

2- Dema ku Azad birîndar bû, Serbest çi kir?

3- Çima xwendekar û mamosteyan, ji Azad hez dikirin?

DESTÛRÊN ZIMAN

Peyv, li gorî wateya xwe, dibin pênc beş:

1- Peyvên hemwate: Ew peyvên ku wateya wan yek e, lê xwendin û nivîsandina wan cuda ye.

Mînak:

Gelek = pir , axaftin = peyivîn , hevalbendî = hevaltî

2- Peyvên dijwate: Ew peyvên ku wateya wan, li dij hev in.

Mînak:

Kêm × zêde - mezin × biçûk - qenc × xerab

3- Peyvên hevdeng: Ew peyvên ku di xwendin û nivîsandinê de wekhev, lê di wateyê de ji hev cuda ne.

Mînak:

Rovî, lawîrekî xapînok e.

Rovî, parçeyek di hinavê mirov û lawiran de ye.

Enî: pêşiya serî

Enî: cebhe, bere

4- Peyvên hevtîp: Ew peyvên ku ji heman tîpan pêk tên, lê deng û wateya wan cuda ne.

Mînak:

Çil: (40) Hejmarek e, çil: Balindeyek kor e(pelçemok)

Ker: Kesê ku dengan nabihîse, ker: Lawirek e

5- Peyvên xaze (mecazî): Ew peyvên ku ji derveyî wateya xwe ya rastîn, di wateyeke din de tên bikaranîn.

Mînak:

Agirê azadiyê, ji Rojava belav bû. (**Mecazî**)

Agirê ku me pêxist, pir gur bû. (**Wateya rastîn**)

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Bêjeya hevoka ku piştî cotxalê tê, bi tîpa mezin dest pê dike. Lê heke piştî cotxalê mînak hatibin rêzkirin, mînaka pêşîn jî bi tîpa biçûk dest pê dike.

Mînak 1: Zerdeşt dibêje: **B**aş bihizire, baş biaxive û baş pêk bîne.

Mînak 2: Navdêr, li gorî zayenda xwe, dibin du cure: **n**êr û mê

Hêmadanîn

Cotxal(:)

Dema ku mînak tê dayîn, cotxal tê bikaranîn.

Mînak 1: Cureyên cînavkan, di zimanê kurdî de pir in: kesane, şanîdan, pirsiyarî…

Mînak 2: Hin peyvên xwerû, ev in: av, dar, nan…

HÎNDARÎ

1- Du peyvên hemwate peyda bike û li ser her yekê ji wan hevokekê saz bike.
2- Peyvekê di du hevokan de bi kar bîne, carekê di wateya wê ya rastîn de û cara din jî di wateya wê ya xaze de.
3- Li ser peyva (bîr) du hevokan saz bike, ku di her hevokê de wateya vê peyvê cuda be.
4- Dijwateya peyvên li jêr, peyda bike.

dereng - paş - maldar - nerm - mezin - dijwar

WANE 2

PIRTÛK

Dosteke min a pir delal
Heye bêdest, pê û bal
Weke kesa ker û lal
Bêdeng rûdine li mal
Ne hawar û şer û qîr
Ne şivan e ne jî mîr
Ne xwarin dixwe ne cil
Tev pesnê wê ye ji dil
Lê ne ker e û gewc e
Her kes pê dibe hewce

Xwedî zimanekî şîrîn
Zana, zîrek û hişîn
Dema vala bûm ji kar
Diçim dîwana rêzdar
Bersiveke rast û dilnerm
Pêşkêş dike bi dilgerm
Heke we got ew çi ye?
Ew dostê zana kî ye?
Na, ji we re nabêjim
Ma qey ez şaş û gêj im
Bipirsin ji bihîstok
Heke we dîte pirtûk

(Gelêrî)

WATEYA PEYVAN

Dost: heval, hogir

Lal: Kesên ku nikarin biaxivin.

Gewc: gêj, aqilsivik

Zîrek: jîr, jêhatî, çalak

Bal: hişyarî

Pesn: Meth, bi gotinên xweş qala kesekî, yan jî tiştekî kirin.

PIRS

1- Di malika şeşê de kîjan pesn tên dayîn? Şîrove bike.

2- Nivîskar di dema xwe ya vala de çi dike?

3- Pirtûk, çawa bersiva pirsên mirov dide?

4- Bi çend hevokan, nêrînên xwe yên li ser girîngiya pirtûkê ya di jiyana mirov de diyar bike.

DESTÛRÊN ZIMAN

Peyv, li gorî sazbûnê; dibin sê cure:

1- Peyvên xwerû: Ev cure peyv, ji hêmanekê pêk tê û dema ku ji hev were xistin, wateya xwe ji dest dide. Ev peyv, tu pêvek bi wan ve nebûne.

Mînak: Casim, dest, roj, sar, ketin, kar, pez, gul…

2- Peyvên pêkhatî: Ev cure peyv, ji peyveke xwerû û pêvekek, an jî çend pêvekên bêjesaz pêk tê.

Ev pêvek, dibe ku pêşgir an jî paşgir be.

Mînak:

a- Peyvên bi pêşgirê pêkhatî: **zir**bav, **kele**şêr, **ra**gihandin, **da**girtin, **ve**xwendin, **rû**kirin, **wer**gerandin…

b- Peyvên bi paşgirê pêkhatî: kom**ar**, kurt**asî**, nal**bend**, gul**dank**, mal**dar**, kul**ek**, bar**geh**, nexweş**xane**…

3- Peyvên hevedudanî: Ew peyvên ku ji çend hêmanên serbixwe pêk tên. Dema ku mirov wan ji hev cuda bike, her peyv xwedî wateyeke serbixwe ye. Ew peyvên ku li gorî rêz û rêzikên zimên digihin hev, peyveke nû pêk tînin.

Mînak:

a- Peyvên hevedudanî yên ji du navan pêk tên:

pozberan, gulbihar, jinap, marmasî, destbira…

b- Peyvên hevedudanî yên ji nav û hevalnavekî pêk tên:

çavreş, destdirêj, bargiran, pozbilind, porzer…

c- Peyvên hevedudanî yên ji du hevalnavan pêk tên:

reştarî, reşbelek, belekreş, keskesor, sorgevez…

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- - Navê rojan, bi tîpa biçûk dest pê dikin.
  Mînak: în, şemî, yekşem...

- - Navê mehan, bi tîpa biçûk dest pê dikin.
  Mînak: adar, nîsan, gulan...

- - Navê ziman û zaravayan, bi tîpa biçûk dest pê dikin.
  Mînak: farisî, kurdî, rûsî, erebî, soranî, kurmancî...

- Navê qewm û neteweyan, bi tîpa biçûk dest pê dikin.

Mînak: ereb, kurd, turk, çerkes, suryan, ecem...

Hêmadanîn

- **Cotxal(:)**
- - Di deqên wêjeyî de dema ku gotûbêj hebe, piştî navê kesekî/ê cotxal tê danîn.
  Mînak: Nesrîn**:** Rojbaş Hemrîn

Hemrîn**:** Rojbaş Nesrîn

- Di demê de ji bo nîşandana demjimêr û xulekan, cotxal tê danîn.

Mînak: Ez her şev, di demjimêr 11:35’an de radikevim.

HÎNDARÎ

1- Du peyvên xwerû peyda bike û li ser her yekê ji wan, hevokekê saz bike.

2- Peyveke pêkhatî û yeke hevedudanî peyda bike û du hevokan li ser wan saz bike.

3- Peyvên li jêr, li gorî sazbûna wan dabeş bike.
(dost – stranbêj – bêdest – şêr – dilnerm – rêzdar – bihîstok – bejnbilind – bazar)

MAMIK

- Ka zer e û kadîn spî ye.
  (Hêk)

- Canê wî goşt e, kincên wî derzî ne.
  (Jîjo)

WANE 3

ŞÊR, ROVÎ Û XEZAL

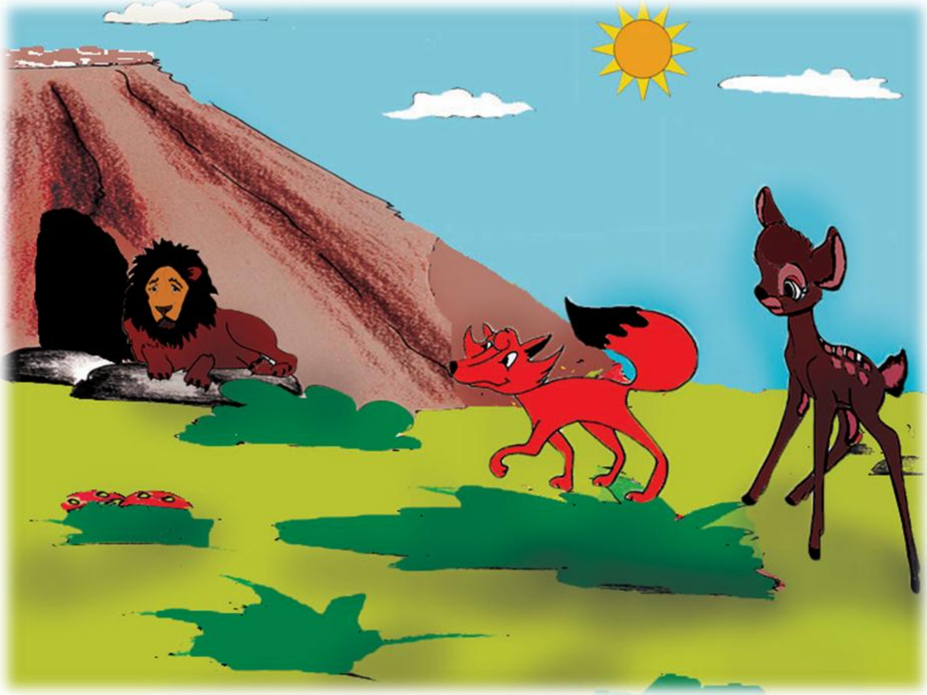

Şêr, pir nexweş bûbû; çûbû di şkeftekê de razabû. Rovî jî gazî kir cem xwe, ji bo ku dostaniyê pê re bike û got:

- Eger tu başbûna min bixwazî, tu yê xezala di daristanê de bixapînî. Ez dixwazim dil û mêlaka wê bixwim. Rovî, di cih de xwe berda nava daristanê û xezal dît. Jê re got:

- Paşayê me şêr, niha gelek nexweş e. Hêviyên xwe yên rabûnê, birîne. Biryar girtiye ku paşatiya xwe bide te.

Xezalê bawer kir, ket pey rovî û berê xwe dan şkeftê û çûn. Şêr, li ber deriyê şkeftê rawestayî bû. Di cih de xwe avêt li ser pişta xezalê û girt. Tenê guhê wê piçekî xwîn kir û berda.

Xezal revî, çû daristanê û xwe veşart. Li ser vê, rovî pir bêzar bû. Hîrîna şêr ji cerg û hinav dihat. Şêr, dîsa ji rovî pir hêvî kir û got:

- Riyekê bibîne, dîsa wê xezalê ji min re bîne.

Rovî got: Ma xapandina xezalê wisa hêsan e, lê dîsa ez ê hewl bidim.

Rovî, xezal di nava daristanê de dît û çû pêşiyê, pirça xezalê qij bû.

- Hey bêwijdanê bêwijdan! Tu here rovîtiya xwe nîşanî kesine din bide. Rovî, bi gotinên wê naweste û bêzar nabe.

- Şêr, hema wisa ji paşatiya xwe bernade û dixwest hêza te bibîne ji bo paşatiyê, lê tu ji ber êşa xermişka ku şêr li guhê te dayî, veciniqî! Wisa bi hêsanî mirov nabe paşa. Rovî, dîsa xezal xapand û bir şkeftê. Şêr hestî û goştê xezalê bi xweşîtî xwar. Rovî jî ew dilê ketî xakê girt û xwar! Şêr, li dil geriya lê nedît.

Rovî got: Ma dilê lawirên bi vî awayî hene?! Ger dilê wê hebûya, cara duyem nedihat xapandin.

WATEYA PEYVAN

Cerg: kezeba reş, cegera reş

Hinav: Parçeyên laş ên di zik de

Xapandin: Tiştekî ne rast bi kesekî dana bawerkirin.

Veciniqîn: Hilbeyîn, tirsa ji nişka ve.

Mêlak: kezeb

PIRS

1- Şêrê nexweş, çi ji rovî xwest?

2- Rovî, xezal bi kîjan peyvan xapand û çi hat serê xezalê?

3- Di nava civakê de mirovên xwedî van taybetmendiyan hene, yan na?

4- Ger tu li şûna xezalê bûya, te yê çi bikira?

DESTÛRÊN ZIMAN

Navdêr: Ew peyva ku tiştekî bi mirov dide nîşan, ew tişt dibe ku giyanewer, an jî ne giyanewer be; her wiha dibe ku tiştekî razber an jî şênber be; ew tişt dibe ku serenav an jî hevenav be. Hin caran jî, dibe ku navên komî be.

Nav, li gorî taybetiya heyberên ku nîşan dide, dibe du cure:

a- Serenav (navên taybet): Ew cure navdêra ku yekta ye, li ser rûyê cîhanê yek jê heye. Serenav, her tim bi tîpa mezin dest pê dike.

Mînak: Ferat, Zap, Şêrgo, Neteweyên Yekbûyî, Rojnameya Welat, Kurdistan, Çiyayê Cûdî…

b- Hevenav (navên giştî): Ew cure navdêrên ku navê komekê ye ku ew kom ji ber hin taybetiyan di bin wî navî de gihîştine hev. Hevenav di nivîsandinê de ji bilî destpêka hevokê, bi tîpa biçûk dest pê dike.

Mînak: xanî, pênûs, jêbir, hirç, çiya, hesin, giya, kulîlk, das, gund, dar…

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- Navê bîr û baweriyên olî û hevalnavên bi wan pêk hatine, bi tîpa biçûk dest pê dikin.

Mînak: xirîstiyanî, xirîstiyan, cihûtî, cihû, misilmantî, misilman, bûdîzm, bûdî...

Hêmadanîn

Cotxal(:)

- Di bîrkariyê de weke nîşana parvekirinê tê danîn.

Mînak: 15:5 = 3

HÎNDARÎ

Li Mezopotamyayê, gelê kurd pêşengî ji Şoreşa Neolîtîkê re kiriye. Vê Şoreşa Neolîtîkê pêşengî ji mirovahiyê re kiriye. Her wiha, navenda vê şoreşê, ya ku dergûşvanî ji mirovahî û pêşengên wê re kiriye. Civakên cîhanê wê ji xwe re mînak digirin, her wiha Riha jî, yek ji bajarên pêxemberan e.

1- Benda li jor, bi awayekî rast bixwîne, serenav û hevenavên ku derbas dibin, bi awayekî cuda li ser lênûsa xwe binivîse.
2- Sê hevokan li ser hevenav û serenavên ku di benda li jor de derbasbûyî saz bike.

PENDÊN PÊŞIYAN

1- Dijminê bav û kalan, nabe dostê lawan.

2- Bi darê zorê, hezkirin nayê torê.

WANE 4

NAME JI BO DAPÎRÊ

Dapîra min a hêja, **9 Nîsan 2017**

Ez dizanim, ji bo nivîsandina nameyê dereng mam. Min îro hejmart. Ev sê meh in, em ji hev dûr ketine. Min bibexşîne. Em hemû li vê derê baş in. Waneyên min jî, baş diborin. Birayê min jî, fêrî xwendin û nivîsandinê dibe. Ji bo vê, bi şev û roj dixebite. Xweşiyên bêhnvedana ku min li gel we derbas kirî, ji bîr nakim. Dehla ku me bi hev re av dida, fêkiyên me ji çiqên wan kom dikirin, hîn jî li pêş çavên min in. Dema ku Çavreş ji koxa xwe dûr dimîne, dike orîn? Tama nîvişk û toya ku we çêdikir, tu carî ji devê min naçe. Caniya me ya reşbelek, careke din, teriya xwe radike û dibeze?

Dapîra min, ez li benda dîtina we me. Ji bo hatina li gel we bêhedar im. Min gelek bêriya we, bapîrê xwe û gund kiriye. Ez ji dayîk, bav û birayên xwe re silavên xwe yên ji dil û can dişînim. Ji bo we, rojên bitenduristî dixwazim.

Silav û hezkirin.

Qamişlo, Taxa Enteriyê

Kolana Şehîd Serhed **Wajo:**

Fatma Hesen

Navnîşan:

Hesekê

WATEYA PEYVAN

Name: Peyama ku ji kesekî/ê re tê şandin.

Bexşandin: lêborîn, efûkirin

Dehl: Daristanên biçûk.

Orîn: Dengê ku ji çêlekê derdikeve.

To: Serşîr, şîrê ku pir dohn di nav de heye.

Tenduristî: saxlemî, sihet, nebûna êşan

Canî: Mehîna biçûk, an jî çêlîka mehînê.

Wajo: îmze, şanenav, destnîşan

PIRS

1- Fatma, ji bo kê name nivîsiye?

2- Fatma, di rojên ku li gund borandî de çi ji bîr nekirine?

3- Fatma, di her du bendên dawî yên nameya xwe de çi gotiye?

4- Dîrok û navnîşan, li ku dera nameyê hatine nivîsîn, wajo li ku derê hatiye avêtin?

DESTÛRÊN ZIMAN

Nav, li gorî hestpêkirinê; dibe du beş:

1- **Navên şênber:** Ew navên ku mirov bi yek ji pênc lebatên xwe (dîtin, bihîstin, bêhnkirin, çêştin û pêbûnê), pê dihese.

Mînak: kevir, dar, çiya, îsot, hesp, bazin, ba, elektirîk…

2- **Navên razber:** Ew navên ku mirov bi her pênc lebatên xwe pê nahese, yan jî hebûna wan nayê pêhesîn, lê tê bawerkirin.

Mînak: giyan, rûmet, tirs, azadî, aramî, qencî, evîn.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Peyvên ku bi tîpa mezin dest pê dikin:

Seretîpa bêjeya yekem a hevokê, ango bêjeya piştî xal, pirsnîşan û baneşanê, bi tîpa mezin dest pê dike.

Mînak: - Diya min, ji mala xalê min tê. Meta min jî, pê re ye.
- Gelo hûn ê kengî herin serdana Sozdarê? Dema hûn çûn, gazî min jî bikin.
- Wî! Kurê min, tu çima wiha dikî?!

Hêmadanîn

Xal(.) - Piştî peyvên ku hatine kurtkirin, xal tê danîn.

Mînak: Hz. Muhemed gotiye: “Mirov, di zimanê xwe de veşartî ye.”

- Ji bo ku xaneyên hejmaran ji hev bên veqetandin, piştî sê xaneyan xal tê danîn.

Mînak: Dûrahiya rokê ya ji cîhana me, nêzî 150.000.000 km ye.

HÎNDARÎ

1- Ji xizmeke xwe re nameyekê binivîse. Dema tu nameyê dinivîsî, van xalan ji bîr neke:
- Dîroka wê, wajo û navnîşana xwe li cihê wan binivîse.
- Nameya xwe li ser peleke bêxêzik û bi pênûsa ximavê(hibir) binivîse.

- Nivîsandina tiştên tu dixwazî vekî, pirs bike û ji bîr neke.

- Nameya xwe bi silav û hêviyên baş, bi dawî bike.

2- Li ser namedanka(zerfa) li jêr, kîjan zanîn cih digirin, lêkolîn bike û bêje.

3- Nameya xwe, weke mînakê binivîse, bixe namedankê û bişîne.

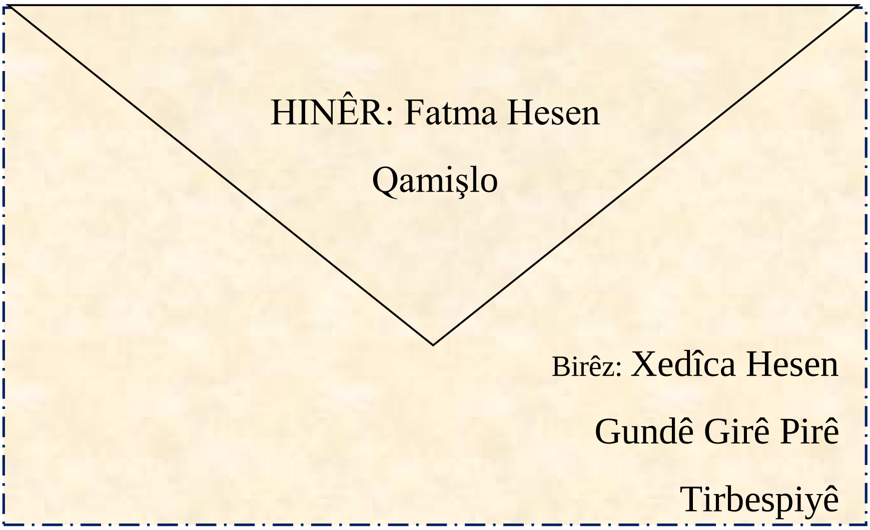

HINÊR: Fatma Hesen
Qamişlo

Birêz: Xedîca Hesen
Gundê Girê Pirê
Tirbespiyê

MAMIK

- ➢ Biharan bûk e, havînan sûk e;
  payîzan pepûk e.
  (Dara fêkî)

- ➢ Li vir dişînim, li Bexdayê hiltînim.
  (Name)

WANE 5

HIZIR Û ZANIST

Hizirîn û lêkolîn; mirovan digihînin asta zanistî. Hûn jî dikarin, bi lêger û lêkolînan bibin zanyar. Dibe ku we xwendibe. Çawa ku Krîstof Kolomb û Bord, gelek cihên nû vedîtine. Îro zanyar, li şûna vedîtina cihên nû, tiştên nû diafirînin. Weke; Edîson bi zanîna xwe ve gilopê vedît û cîhana me ronî kir. Gramham Bell bi derxistina telefonan, rêvebirina kar hêsan kir. Du birayên hev ên ji malbata Rayt jî, bi hizirên xwe firoke derxistin. Mirov zûtir gihandin hev.

Rast e, mirovan ji zû ve xwe gihandine asta herî bilind. Li gel vê jî, hûn dikarin gelek tiştan bibînin. Ev vedîtin û destkeftiyên nû, weke vedîtina cihên nû girîng e.

Em çawa dikarin, vîtamînên pêwîst di nava xwarinên cuda de bibînin? Em bi çi awayî, ji tîrêj û ronahiya rokê sûdê bigirin? Gelo cîhanên weke cîhana me hene, yan na?

Gelek pirsgirêkên weke van, li benda çareseriya zanyaran mane. Em bihizirin ku hûn dixwazin bibin zanyar. Hûn dixwazin vedîtinan bikin. Hûn ji taqîkirinan, pir hez dikin. Beriya ku hûn ji bo karê zanyariyê, biryara xwe ya dawî bidin; pênc pirsên ku hûn ji xwe bikin hene.

Ew pirs jî, ev in:

1- Gelo ez ji karkirinê, gelekî hez dikim?

2- Gelo ez bi hedar im, an na?

3- Gelo ez hestiyar û baldar im, an na?

4- Gelo ez xwediyê ramaneke vekirî me, yan na?

5- Gelo ez dikarim rast bihizirim û bi wijdan tevbigerim, an na?

Heke hûn dikarin ji van pirsan hemûyan re bêjin: **Erê**, hûn dikarin di pêşerojê de bibin pêşengên zanyariyê.

WATEYA PEYVAN

Zanist: Şarezayî, nasîna bi riya lêkolînên zanyarî.

Vedîtin: Dîtina tiştên nû yan windabûyî, kifşkirin

Firoke: balafir, teyare

Destkeftî: Tiştên hatine bidestxistin.

Tîrêj: Ronahiya ku weke tîran ji rokê derdikeve.

Pirsgirêk: arîşe, problem, muşkîle

Taqîkirin: ezmûnkirin, ceribandin

Biryar: bijartin, qerar

Hedar: hedan, bêhnfirehî

PIRS

1- Edîson û Graham Bell, çi afirandine?
2- Kesê ku bixwaze bibe zanyar; pêwîst e kîjan pirsan ji xwe bike?
3- Ji çavkaniyekê fêr bibe, telefon kengî û çawa hatiye vedîtin?

DESTÛRÊN ZIMAN

Dema ku peyvek kirina karekî nîşan dide, em ji wê peyvê re dibêjin **lêker**.

Lêker, ji jêderên lêkerî pêk tê û li gorî dem û kesan, forma xwe diguhere.

Mînak: Ji jêdera “xwarin” lêkerên: “xwar, xwariye, xwaribû, dixwar, dixwe, wê bixwe” çêdibin.

Her lêker, tê wateya hevokekê. Ji ber ku dema em dibêjin; “çûye” em têdigihin ku kesek li wê derê, karê çûyînê pêk aniye. Ji ber wê, her wekî hatiye gotin; “Delîl çûye zozanan” xwediyê wateyeke tekûz e.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- Nav û paşnavê mirovan, bi tîpa mezin dest pê dikin.

Mînak: Sebrî Botanî, helbestvanekî kurd ê navdar e.

- Nasnavê mirovan, dema ku bi navê wan re bûbe yek û tevî navê wan bê bikaranîn, bi tîpa mezin dest pê dike.

Mînak: Navê Serokê Komara Mehabadê, Qazî Mihemed bû.

Hêmadanîn

Xal(.):

- Di nivîsandina dîrokê di navbera roj, meh û salê de xal tê danîn.

Mînak: Di 17.4.1946’an de gelê Sûriyeyê, serxwebûna xwe bi dest xist.

- Di bîrkariyê de weke nîşana hevdanê tê bikaranîn.

Mînak: 6 . 7 = 42

HÎNDARÎ

1- Lêkerê, pênase bike û rista wê ya di hevoka lêkerî de diyar bike.

2- Sê lêkeran hilbijêre û li ser her yekê ji wan, hevokekê saz bike.

3- Di benda li jêr de binê lêkeran, xêz bike.

Dayîkê, ji lawê xwe re got:

“Lawê min, dema ku di dîwanekê de rûdinî; kêm bêje û pir guhdarî bike. Eger te xwest ku biaxivî, axaftina kesekî nebire. Xwe bigire, heta axaftin temam bibe û dora te bê. Piştre, biaxive. Ji ber ku bi vî awayî, her kes dê guhdariya te bike.”

HÎNDARÎ

1- Peyv, li gorî wateya xwe; dibe;
a- Du beş **b-** Sê beş **c-** Çar beş **d-** Pênc beş
2- Kîjan peyva li jêr, dijwateya peyva “dirêj” e?
a- Mezin **b-** Kurt **c-** Bilind **d-** Dûr
3- Kîjan vebijêrka li jêr, tê wateya “lal” ?
a- Kesê ku nikare dengan bibihîze.
b- Kesê ku nikare bibîne.
c- Kesê ku nikare bi tiştan bihese.
d- Kesê ku nikare biaxive.
4- Peyv, li gorî sazbûna xwe; dibe;
a- Du beş **b-** Sê beş **c-** Çar beş **d-** Şeş beş
5- Kîjan peyva li jêr, hevedudanî ye?
a- Ragihandin **b-** Gulbihar **c-** Welat **d-** Nexweşxane
6- Kîjan peyva li jêr, serenav e?
a- Pênûs **b-** Cemîl **c-** Çiya **d-** Daristan
7- Kîjan navê li jêr, navekî razber e?
a- Derî **b-** Ba **c-** Jêbir **d-** Rûmet
8- Peyvên li jêr ên hemwate, bigihîne hev.

Dilsozî
Tenduristî
Hizir
Zîrek
Veciniqîn

Hilbeyî
Raman
Sozdarî
Saxlemî
Jîr

9- Hevokên li jêr, ên rast; bi tîpa(R) û yên şaş; bi tîpa(Ş) hêma bike.
a- Ew peyvên ku wateya wan wekhev, lê xwendin û nivîsandina wan cuda ye, peyvên hevtîp in. ( )
b- Peyvên dijwate; ew peyvên ku wateya wan dijhev e. Ew peyvên ku di xwendin û nivîsandinê de wekhev, lê di wateyê de cuda, ji wan re peyvên hevdeng tê gotin. ( )

c- Ew peyvên ku ji derveyî wateya xwe ya rastîn wateyeke din didin, ji wan re dibêjin peyvên xaze(mecazî). ( )

d- Piştî cotxalê, peyv bi tîpa biçûk dest pê dike, lê heke piştî cotxalê mînak hatibin rêzkirin, mînaka pêşîn jî bi tîpa mezin dest pê dike. ( )

e- Ew cure peyva ku ji peyveke xwerû û pêvekekê an zêdetir pêk tê, jê re peyva pêkhatî tê gotin. ( )

f- Di deqên wêjeyî de dema ku gotûbêj hebe, piştî navê kesekî/ê xal tê danîn. ( )

g- Ew peyvên ku ji çend hêmanên serbixwe pêk tên, ji wan re peyvên hevedudanî tê gotin. ( )

h- Navê ziman û zaravayan, bi tîpa biçûk dest pê dike. ( )

i- Hevenav(navê giştî), bi tîpa mezin dest pê dike. ( )

j- Di bîrkarî de cotxal, weke nîşana parvekirinê tê danîn. ( )

k- Ji bo xaneyên hejmaran ji hev bên veqetandin, piştî sê xaneyan, bêhnok tê danîn. ( )

l- Nav û paşnavê mirovan, bi tîpa mezin dest pê dikin. ( )

m- Dema ku peyvek kirina karekî nîşan dide, em ji wê peyvê re dibêjin “navdêr”. ( )

BEŞA SÊYEM

WANEYÊN BEŞÊ

PARASTINA XWEZAYÊ

ZEMBÎLFIROŞ

HEŞTÊ ADARÊ

GULA DEVLIKEN

VEGERA LEGLEGAN

AZADÎ

ÇÎROKA KEÇEL Û APÊ WÎ

WANE 1

PARASTINA XWEZAYÊ

Gemar xwezayê dikuje
Parastina xwezayê parastina jiyanê ye

Parastina xwezayê, parastina jiyanê ye. Ji ber vê yekê, divê em her tim xwezayê weke canê xwe biparêzin. Ji ber ku xweza were gemarkirin, wê ne tenê jiyana mirovan, her wiha jiyana hemû zindiyan bikeve metirsiyê û roj bi roj nexweşî û mirin zêde bibin.

Em jî ji bo kêf û şadiyê, bi malbateke nas û bi keştiyê ve çûbûn geşta Gola Wanê. Di wê navberê de dostê min, ji berîka xwe pakêteke çîkolateyan derxist. Piştî ku çîkolate dan zarokan, kaxeza wê qurmiçand û avêt golê. Di wê navberê de zarokekê da ber qîran:

-Aaa! Hûn ê golê qirêj bikin! Temaşe bikin, li pêşberî we gelaşdank heye. Ji bo hûn gemara xwe bavêjinê, neavêjin golê.

Rojeke din, ez û hevalekî xwe ji aliyê navçeya Xelatê ve daketin golê. Dema ku em bi keştiyê di nava golê de digeriyan, derdor bi gemarê tijî bû. Peravên golê, ji ber gemarê nedihatin dîtin.

Ji ber vê yekê, min banî berpirsiyar kir:

- Ji bo çi, hûn van deran paqij nakin?

Berpirsiyar bersiveke wisa da:

- Camêr, em van deran her tim paqij dikin, lê bênavber hin kes gelaş û gemara xwe tavêjin golê. Ya zor ew e, em derfetê bibînin ku xwe ji gemarê rizgar bikin.

Ji bo gol paqij bimîne; tê xwestin ku em ji her goşeya welatê xwe, weke mala xwe hez bikin. Di rastiyê de divê welat, weke malek firehtir bê dîtin. Wê demê, welat dê maleke paqij û malbateke birêkûpêk be.

WATEYA PEYVAN

Xweza: sirûşt, tebî'et

Zindî: sax, jîndar, biruh, ne mirî

Gola Wanê: Gola herî mezin a Kurdistanê ye.

Xelat: Navçeyeke girêdayî bajarê Bedlîsê ye.

Perav: Qirax, kenar, cihê li ber an jî nêzî avê.

Metirsî: gef, xeterî

Keştî: gemî, sefîne, qeyîk, beleme

Geşt: seyran, ger, tûrîzm

Berpirsyar: Rêveber, kesê/a ku rêvebirina karekî erka wî/ê ye

Gelaş: gemar, qirêj

Derfet: delîve, şans, keys

Goşe: qorzî, quncik

PIRS

1- Zarokê, çima da ber qîran?
2- Zarokê xwest, ew mirov çi bike?
3- Çima li navçeya Xelatê, gol paqij nedikirin?
4- Çima pêwîst e ku em derdora xwe paqij bikin? Şîrove bike.

DESTÛRÊN ZIMAN

Di lêkeran de gerguhêzî û negerguhêzî:

Lêkerên gerguhêz, ew lêkerên ku biresera wan heye.

Mînak:
Min pirtûk xwend. (pirtûk: bireser e)

Me çar kes bijartin. (çar kes: bireser e)

Lêkerên negerguhêz, ew lêkerên ku biresera wan tune ye.

Mînak:
Xewla ji dibistanê vegeriya.

Ez bi hevalê xwe re hatim.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Serenavên cih, sazî, çem, derya, zerya, parzemîn, çiya û navên din ên erdnîgariyê, bi tîpa mezin dest pê dikin.

Mînak: **1- Navê cihan:** Mezopotamya, Qamişlo, Til Hemîs
Hesekê,
Şam, Dirbêsiyê…

2- Navê rêxistinan: Rêxistina Mafên Mirovan, Neteweyên Yekbûyî, Însiyatîfa Dayîkên Aştiyê...

3- **Navê çeman:** Dîcle, Ferat, Nîl, Xabûr...
4- **Navê deryayan:** Beltîq, Manş, ...
5- **Navê zeryayan:** Pasîfîk, Hind, Aram...
6- **Navê parzemînan:** Asya, Efrîka, Ewrûpa...
7- **Navê çiyayan:** Hîmalaya, Agirî, Zagros...

Hêmadanîn

Xal (.)

Di destnîşankirina xalên bingehîn de xal tê danîn.

Mînak: Mijarên me, ev in:

. Hevalnav
. Cînavk
. Navdêr

HÎNDARÎ

1- Li ser du lêkerên gerguhêz, du hevokan saz bike.
2- Li ser du lêkerên negerguhêz, du hevokan saz bike.
3- Lêkerên gerguhêz û yên negerguhêz ên li jêr, ji hev cuda bike.

xwarin, raketin, çûn, xwendin, hatin, çêkirin.

WANE 2

ZEMBÎLFIROŞ

Zembîlfiroş zembîlan tîne
Delalo zembîlan tîne
Kolan kolan digerîne
Nan û danî pê distîne
Zarokan pê ditêrîne

Gava ew zembîlan tîne
Xatûn li bircê dibîne
Bi eşqa dil dihebîne
Aqil diçe sewda namîne

Kuro selikan vir de bîne
Mîr dixwaze te bibîne
Buha buha ji te bistîne
Lawiko ez birîndar im

Xatûna min a delal e
Min bihîstî mîr ne li mal e
Bazaram bi malê helal e
Xatûnê ez tobedar im

Zembîlfiroş lawikê biyanî
Ez dibêjim tu pê dizanî
Min bo eşqa dil tu anî
Lawiko ez evîndar im

Xatûna min a zerîn e
Qusûr li ser te qet nîn e
Lê dilêm kesî nahebîne
Xatûnê ez tobedarim
Delalê ez tobedarim

FEQIYÊ TEYRAN

WATEYA PEYVAN

Zembîlfiroş:	Kesê ku selikan difiroşe.
Dan:	Genimê kelandî ye.
Têrîn:	Kesê têrxwarî ku pêdiviya wî bi xwarinê tune ye.
Sewda:	Evîn, dildarî, hezkirina zêde.
Biyanî:	nenas, xerîb

PIRS

1- Zembîlfiroş, çima zembîlan difiroşe?

2- Xatûn, çima zembîlfiroş tîne dîwana mîr?

3- Nêrîna xwe ya der barê vê helbestê de vebêje?

EM HELBESTVANÊ XWE NAS BIKIN

Feqiyê Teyran: Navê wî yê resen Mihemed kurê Mîr Ebdal e. Di sala 1563'yan de li gundê Mîksê ji dayîk bûye.

Feqiyê Teyran, xwe weke helbestvanê jar û bindestan bi nav kiriye. Wî helbestên xwe, bi zimanê gel nivîsandine.

Li gorî baweriya hin mirovan, Feqiyê Teyran bi zimanê teyran dizanî.

Feqiyê Teyran, di helbestên xwe de nasnavê "Mîm û Hê" bi kar aniye. Helbestên Feqiyê Teyran ên gel bi wan dizane
"Ey avê av" û "Ay Dîlberê" ne.

Dîroka koça wî ya dawiyê ne diyar e, lê di helbesta “Dilo rabe” de tê xuyakirin ku temenê wî 70 salî bû, dema ku ev helbest nivîsiye.

DESTÛRÊN ZIMAN

Peyvsaziya lêkeran

Lêker, li gorî peyvsaziya xwe; dibin sê beş:

1- Lêkerên xwerû

2- Lêkerên pêkhatî

3- Lêkerên hevedudanî

1- Lêkerên xwerû: Ev cure lêker, ji hêmanekê tenê pêk tên. Hejmara lêkerên xwerû kêm e, lê ev cure lêker bingeha piraniya lêkerên kurdî pêk tînin.

Mînak:

çûn, ajotin, alastin, xwarin, bihîstin, birin, pişaftin, bûn, dan, dotin, firotin, gotin, gihaştin, hinartin, hiştin…

2- Lêkerên pêkhatî: Ew lêkerên ku ji lêkereke xwerû û pêvekeke lêkersaz pêk tên. Ev pêvek, dibe ku pêşgir be, yan jî paşgir be. Ev cure lêker, beşeke mezin ji cihê lêkeran digire.

Mînak:

a- Lêkerên bi pêşgirê pêkhatî: **ve**dan, **ra**bûn, **hil**girtin, **da**dan, **wer**girtin, **çê**kirin, **rû**niştin…

b- Lêkerên bi paşgirê pêkhatî: bez**în**, rev**andin**, kol**an**, tepis**în**, tengij**andin**, kêş**an**…

3- Lêkerên hevedudanî: Ew lêkerên ku ji çend hêmanên serbixwe pêk tên. Dema ku mirov wan hêmanan ji hev cuda bike, her yek ji wan xwediyê wateyeke serbixwe ye.

Mînak:
diyarkirin, başbûn, topavêtin, nexweşketin, dilman, balkêşan, bêhnvedan.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- Navê roj û serdemên taybet, bi tîpa mezin dest pê dikin.

Mînak: Roja 1’ê Gulanê, cejna karkerên cîhanê ye.

- Bergeh, dema ku bi wateyeke taybet bên bikaranîn, bi tîpa mezin dest pê dikin.

Mînak: Şoreşa Rojava, di 19’ê Tîrmeha sala 2012’an de dest pê kir.

Hêmadanîn

Bêhnok(,)

- Di hevokên dirêj de ji bo ku kirde ji hêmanên din ên hevokê veqete, bêhnok tê bikaranîn.

Mînak: Entre Bin Şadad, di çîrokan de weke lehengekî navdar tê naskirin.

- Piştî hevokên xîtabetê, bêhnok tê bikaranîn.

Mînak: Hevalên hêja, paş nekevin, îro roj roja me ye.

HÎNDARÎ

1- Li ser her lêkera li jêr, hevokekê saz bike.
vexwarin, şûştin, temaşekirin, lîstin, raketin, fêrbûn

2- Lêkerên li jêr, li gorî sazbûna wan; ji hev cuda bike.
vekirin, bidawîbûn, rabûn, firandin, kirîn, gotin, birin, germkirin.

WANE 3

HEŞTÊ ADARÊ

Hêlîn: Îro 8’ê Adarê ye û rojeke pîroz e. Em jî bi vê rojê gelek dilşad in.

Sîdra: Ji bo çi, rojeke pîroz e?

Hêlîn: Weke tê zanîn, jinên karker di 8’ê Adara 1857’ê de li kargeha Kotal a li bajarê Newyork ê Emerîkayê, ji bo mafên xwe serî hildan. Karbidest û dewlet, bi hev re bi ser wan de çûn. Di wê êrîşê de gelek jinên karker, jiyana xwe ji dest da.

8’ê Adarê ji sala 1910’an û pê ve weke “Roja Jinên Kedkar ên Cîhanê” hatiye pejirandin û tê pîrozkirin.

Sîdra: Gelo ji bo me, çi wateyên wê yên taybet hene?

Hêlîn: Belê, hevala Sîdra! Têkoşîna me ya ji bo azadiyê didome. Aliyekî wê yê girîng, domandina têkoşîna jinê ye.

Sîdra: Çawa?

Hêlîn: Azadiya jinê, azadiya civakê ye.

Sîdra: Jin, di jiyanê de ew qas girîng e?

Hêlîn: Ma te nebihîstiye? “Jin jiyan e.” Jin dayîk, eşq û evîn, hezkirin û hembêzkirin, delalî û zelalî, dilnizmî û dilxweşî ye. Çavkaniya avakirin û afirandinê ye.

WATEYA PEYVAN

Dilşad: dilxweş, kêfxweş

Kargeh: Cihê ku tişt lê tên çêkirin.

Karbidest: berpirsiyar

Kedkar: Kesa/ê ku kar dike û kedê dide.

Pejirandin: Qebûlkirin, bi tiştekî razîbûn.

Taybet: Ne mîna yên din e, ne giştî ye.

Têkoşîn: ceng, xebat

Hembêzkirin: Dema ku du kes singên xwe digihînin hev û bi destan li navmilên hev du dixin.

Dilnizm: Ne pozbilind.

Çavkanî: jêder

PIRS

1- Hêlîn, ji hevala xwe re çi rave dike?

2- Ji kengî ve 8’ê Adarê tê pîrozkirin?

3- Azadiya jinê, tê çi wateyê?

4- Jin, çavkaniya çi ye?

DESTÛRÊN ZIMAN

Rayeka lêkerê: Di zimanê kurdî de du rayekên lêkerê hene.

1- Rayeka dema borî: Dema ku ji lêkeran pêvekên raderîn “**-in**” û “**-n**” tên avêtin, ev rayek tê bidestxistin.

Ev rayek bi xwe, dema boriya têdeyî nîşan dide.

Mînak:

Lêker (rader)	**Rayeka dema borî**
gotin	Got
hatin	Hat
temaşekirin	temaşe kir
hilgirtin	Hilgirt
bûn	Bû

2- Rayeka dema niha: Dema ku lêker li gorî dema niha tê kişandin û pêveka dema niha û cînavkên kesandinê jê tên rakirin, rayeka dema niha bi dest dikeve.

Mînak:

Lêker (rader)	**Lêker li gorî dema niha**	**Rayeka dema niha**
bûn	di**b**e	**B**
çûtin	di**çû**	**Çû**
firotin	di**firoş**e	**Firoş**
lîstin	di**lîz**e	**Lîz**
kirin	di**k**e	**K**

TÊBÎNÎ:
Di lêkerên ku bi pêşgirê pêkhatî de pêşgir jî tê rakirin û nabe parçeyek ji rayekê.

Mînak:

Vexwarin vedi**xwe** **xw**

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- Navê xizmaniyê, dema ku bûbe nasnav û bi nav re bûbe yek, mezin tê nivîsandin. Lê heke nebûbe parçeyeke serenav, wê demê bi tîpa biçûk dest pê dike.

Mînak: - Dema ku ez çûm Amûdê, min Apê Mûsa dît.

- Ez çûm Tirbespiyê, min apê xwe Mûsa dît.

- Seretîpa bêjeya yekem a veguhastî, ango hevoka di nava dunikê de mezin tê nivîsandin.

Mînak: Hesen got: “Em ê sibe biçin geştê.”

Hêmadanîn

Bêhnok(,)

- Di hejmarên şikestî (dabeşkirî) de xaneyên ji yekê (1) biçûktir, bi bêhnokê tên veqetandin.

Mînak: Serjimara şêniyên Sûriyeyê, di sala 2010’an de gihîşt 22,5 mîlyon kesî.

- Di navbera dîrok û cihan de bêhnok tê bikaranîn.

Mînak: Kovara Hawarê, di sala 1932’yan de li Şamê hat weşandin.

HÎNDARÎ

1- Rayeka dema borî ya lêkerên li jêr, diyar bike.

(anîn, kuştin, pêçan, kolan, dirîn)

2- Rayeka dema niha ya lêkerên li jêr, diyar bike.

(xwendin, mirin, xwarin, girtin, bihîstin)

WANE 4

GULA DEVLIKEN

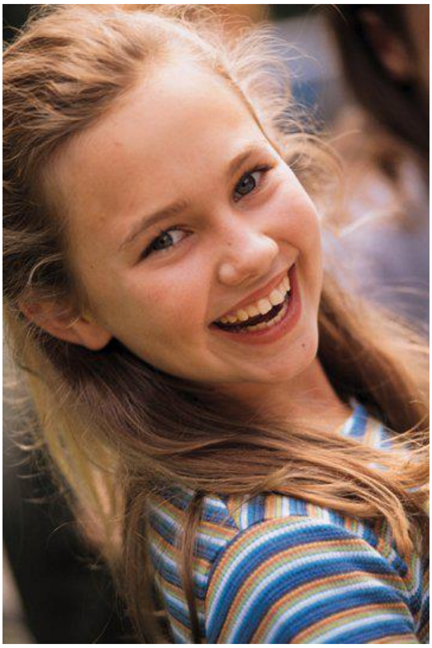

Hebû nebû, dibêjin di demekê de paşayek hebû. Fermanek derxist û fermana xwe wiha ji wezîrê xwe re ragihand: Ji niha û pê ve li vî welatî hatina du kesan a cem hev, qedexe ye!

Wezîr, fermana paşa li kuçe û kolanên welêt belav dike û piştre paşa fermana qedexekirina kenînê jî dide. Li ser fermana paşa, ji tirsan êdî tu kes nedikeniya û nedibişirî. Hemwelatiyan, ken û kêf ji bîr kiribûn. Her kes di nava hizir û bîrên tarî de dijiya.

Di wî welatî de keçeke biçûk û bêderfet hebû. Ew keçika dilxemgîn, rojekê ji rojan bê rawestan giriya û du rondik ji çavên wê dikevin nava axê. Ji wan rondikan, kulîlkeke spî şîn dibe. Kulîlk, roj bi roj zêde dibin. Kesên ku li wan kulîlkan dinêrîn, dilê wan tijî hezkirin dibe. Kulîlk, her roj bi dengekî xweş “haa, haaa” dikeniya. Keçika ciwan, ew kulîlk belav kirin û bi wan kulîlkan welat tijî hezkirin û ken bû. Di dawiyê de ev kulîlk, gihîşt destê paşa û dilê wî jî geş kir. Bi qasî ku paşa kêfxweş kir, ew qasî jî bû sedem ku dest bi hizirînên baş bike. Bi vê re paşa hemû qedexeyan radike, kêf û xweşiyê vedigerîne tevahiya welat û ji gel re dibe paşayekî baş.

WATEYA PEYVAN

Paşa: Padîşah, serokê welatekî yê ku ne bi hilbijartinê hatiye.

Ferman: Emir, gotina ku kesek dibêje û divê kesên din pêk bînin.

Wezîr: şalyar

Qedexe: bend, qaçax, dij zagonî

Kuçe: kolan, cade, sikak

Dibişirî: Dibeşişî, kenîna bi awayekî sivik.

Hemwelatî: Kesê ku di welatê xwe de jiyan dike.

Rondik: Hêstir, firmêsk, ava ku ji çavan dibare.

Rawestan: man, sekinîn, ji cihekî neçûn, nelivîn

PIRS

1- Paşa, di welatê xwe de çi qedexe kiribû?

2- Qedexeyan, bandoreke çawa li ser welatiyan kiribû?

3- Kulîlka spî ya devliken, çawa derket holê û rê li ber çi vekir?

DESTÛRÊN ZIMAN

Di zimanê kurdî de sê demên bingehîn hene:

1. **Dema niha**
2. **Dema bê**
3. **Dema Borî**

1- Dema Niha:

Dema ku karek dest pê kiribe û kirina kar didome, jê re **dema niha** tê gotin. Ev dem, bi alîkariya pêveka dema niha “**di-**”, rayeka dema niha û cînavkên kesandinê pêk tê.

Forma dema niha:

(di + rayeka dema niha ya lêkerê + cînavka kesandinê**)**

Mînak:

1- Ew **dixwîne**. (di+xwîn+e)
2- Va ye em **diçin**.(di+ç+in)
3- **Xwarin:**

Ez dixwim.

Tu dixwî.

Ew dixwe.

Em dixwin. Hûn dixwin. Ew dixwin.

Lêker	Pêveka dema niha	Rayeka lêker	Cînavka kesandinê
Dixwim	di	xw	im

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- Di serenivîsan de ji bilî gihanek, daçek û veqetandekên ku cuda tên nivîsandin, hemû bêje bi tîpa mezin dest pê dikin.

Mînak: Wî nivîsa bi navê “**Raman û Ziman**” xwend.

Mînak: Nivîsa bi navê “**Çiyayên ji Kevirî**” hat weşandin.

Mînak: **Şaredariya Gel a Bajarê Girkê Legê**.

Hêmadanîn

Bêhnok(,)

- Di nivîsandina çavkaniya gotarên lêkolînê de bêhnok dikeve navbera nav, paşnav, navê berhemê û hwd.

Mînak: Mem û Zîn, Ehmedê Xanî, Weşanxaneya Nûbiharê, Stenbol, 2002.

- Beriya gihanekên weke; "çimkî, lewre, lê belê, lê, ji ber ku..." bêhnok tê danîn.

Mînak: Tiştek negot, lê ez têgihîştim.

HÎNDARÎ

1- Lêkerên li jêr, li gorî dema niha bikişîne.
bûn, bihîstin, kolan, firotin, birin, man, xistin, xwestin

2- Rayeka dema niha ya lêkerên li jêr derxîne.
ketin, kirin, nivîsîn, xwendin, girtin

3- Sê lêkeran peyda bike, wan li gorî dema niha bikişîne û li ser her lêkera ji wan, hevokekê saz bike.

PENDÊN PÊŞIYAN

1- "Bila li nav miletê xwe parsek bim
û ne li nava biyaniyan mîrek bim."

2- "Çiya li çiyayan nakevin,
lê çav li çavan dikevin."

WANE 5

VEGERA LEGLEGAN

Bihar hatibû, derdor şîn bûbû; daran kulîlk dabûn. Li ber deriyê mala Serdar, stûneke mezin hebû. Dema legleg dihat, qurmê biyê zindî û şad dibû.

Sibehekê dayîka Serdar, bi dengê bilind got: Mizgînî, mizgînî! Legleg hatiye! Kurê xwe ji xewê şiyar kir. Serdar bezî ber kulekê. Di hêlîna li ser dara biyê de du legleg hebûn. Bêhnekê temaşeyî leglegan kir, piştre, li dayîka xwe zivirî û jê pirsî: Dayê, çima payîzê legleg van deran berdidin û diçin? Ma ev qas ked, ne ziyan e?

Dayîk: Ma çi bikin kurê min? Zivistanê li van deran nikarin xwarinê peyda bikin.

Serdar: Eger wisa ye, bila li wan welatên germ ku diçinê, bi cih bibin.

Dayîk: Ji bo zêdebûn û hin sedemên din, tên van deran. Havînê, ew der pir germ in. Çêlîkên ji hêkan derdikevin, nikarin xwe li ber wê germahiyê bigirin. Dema bihar tê, mar, beq, kurm û marmarîşok pir hene. Legleg, çêlîkên xwe bi wan xwedî dikin.

Dema digihêjin vê derê, hêlînên xwe çêdikin. Piştre leglega mê hêkan dike û dibe kurk.

Dema têjik derdikevin, rojên destpêkê, dê û bavên wan, wan xwedî dikin. Bi salan e, ez temaşe dikim. Çêlîkên leglegan, nikilên xwe ber bi jor ve vedikin û bê navber xwarinê dixwazin.

Dayîkê gotinên xwe berdewam kir: Têr dixwin û mezin dibin. Per û baskên wan bihêz dibin. Fêrî firînê dibin. Payîzê, bi dê û bavên xwe re derdikevin rêwîtiyeke dûr û dirêj.

WATEYA PEYVAN

Stûn: Darên qayîm ên ku di navbera ban û binê xanî de tên danîn.

Qurm: Gewdeya daran.

Bî: Cureyeke daran e(Sindiyan).

Kulek: pencere, pace

Kurk: Balindeya ku li ser hêkên xwe rûdine, da ku germ bike û bibin çîçik.

Têjik: Çêlîk, zarokên lawiran.

Nikil: Devê req û zirav ê firindeyan.

Per: Pûrtê laşê firindeyan.

Bask: çeng

Rêwîtî: gervanî, geşt, sefer

PIRS

1- Qurmê biyê yê li ber deriyê malê, kengî zindî û şad dibû?

2- Legleg, payîzê diçin ku derê?

3- Legleg û çêlîkên xwe, bi çi xwedî dibin?

DESTÛRÊN ZIMAN

3- Dema Bê:

Ev dem, ji bo karekî ku hîn pêk nehatiye, tê bikaranîn. Dema bê, bi alîkariya amraza dema bê(dê, ê, wê) pêk tê.

Forma dema bê:

(Amraza dema bê + bi- + rayeka dema niha ya lêkerê + cînavka kesandinê**)**

Mînak: Kişandina lêkera “**xwarin**” li gorî cînavkan:

Hevok	Amraz	Pêvek	Rayeka dema niha	Cînavka kesandinê
Ez dê/ê bixwim.	dê/ê	bi	xw	im
Tu dê/yê bixwî.	dê/yê	bi	xw	î
Ew dê/ê/wê bixwe.	dê/ê/wê	bi	xw	e
Em dê/ê bixwin.	dê/ê	bi	xw	in
Hûn dê/ê bixwin.	dê/ê	bi	xw	in
Ew dê/ê/wê bixwin.	dê/ê/wê	bi	xw	in

Têbînî:

Amraza dema bê(wê), bi nav û cînavka kesê sêyem re(ew) tê bikaranîn.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- Dema ku yek bixwaze balê bikişîne ser tiştekî, wî tiştî bi tîpên mezin dinivîse.

Mînak: ASTA PÊŞKETINA ZIMAN, ASTA PÊŞKETINA JIYANÊ YE.

Hêmadanîn

Bêhnok(,)

- Li pêş û paşiya hevok û hêmanên navîn, bêhnok tê danîn.
  Mînak: Berkevirê, gundewarê Dirbêsiyê, warê şehîdan e.

- Di hin hevokan de ji bo ku peyv bê kirpandin, piştî wê bêhnok tê danîn.

Mînak: Eliyê mêrxas, ew bi rastî jî camêr bû.

HÎNDARÎ

1- Forma dema bê, binivîse.
2- Du hevokan li gorî dema bê saz bike, ku amraza dema bê(wê) tê de hatibe bikaranîn.
3- Du hevokan li gorî dema bê saz bike, ku tê de amrazên dema bê (dê, ê) hatibin bikaranîn.

MAMIK

➢ Ser mazî ye, stû derzî ye, ber kaşa ve beziye, kir
hewar û gaziye.
(Kew)

➢ Sêniya savarê, ser guhê darê.
(Hinar)

WANE 6

AZADÎ

Rojekê, pîremêrek li kêleka gund, li ser kevirekî rûniştibû. Her du enîşkên wî, li ser kabê çoka wî û her du destên wî li ber lamên wî bûn. Bi baldarî temaşeyî zarokên ji wî hinekî dûr û ji xwe re dilîstin, dikir. Di nava bîranînên zarokatiya xwe de ji ser hişê xwe çûbû. Jiyana wî, weke şelîteke fîlman di ber çavên wî re derbas dibû. Lîstokên mîna; kalêmalê, baza koviyan û kûmkulavkanê, yek bi yek dihatin ber çavên wî.

Ji nişkan ve dengek: “bapîro, bapîro!... “

Bapîr hilciniqî, li xwe zivirî, dît ku neviyê wî li ber serê wî ye, bêhnek kûr kişand: Hey, hey, hûûû... ye.

Zarok: Xêr e bapîrê min ê hêja, çi hat bîra te?

Bapîr: Tiştek nebû lawê min, ka em herin malê. Destê xwe danî ser serê wî, hinek gemirand û her du bi hev re ketin ser rê, ber bi malê ve çûn.

Bapîr: Berxê min, dema tu mezin bûyî, tu dixwazî bibî çi?

Zarok: Bapîrê min, ez dixwazim bibim nivîskar.

Bapîr: Giyanê min, ger tu bûyî nivîskar, tu yê çi binivîsî?

Zarok: Ez ê çîrok, helbest û pirtûkan binivîsim.

Bapîr: Bijî delalê min! Dema tu mezin bûyî, dîroka berxwedana gel, qehremaniyên şehîdan û hovîtiya dijmin binivîse. Ger em îro di nava aramî û ewlekariyê de dijîn, bi ked û xwîna pak a şehîdan e. Em hemû deyndarên wan in. Nivîsandina ked û berxwedana wan, erka we nifşê nû ye. Di dema me de me nedikarî ziman fêr bibin, bixwînin û binivîsin. Zimanê kurdî qedexe bû. Lê îro bi saya qehremaniya şehîdan, hûn azad in, azad dixwînin û azad dinivîsin...

Kalê pîr, çok bû ber lawik û wiha got: Vê amojgariya min baş bixe guhê xwe û tu carî ji bîr neke. Azad bijî, azad binivîse û xiyanetê li xeyalên xwe neke. Wê demê, tu yê bigihêjî armanca xwe.

WATEYA PEYVAN

Pîremêr: mêrê kal

Kêlek: rex, tenişt

Enîşk: Navbera zend û çeng.

Kap: Hestiyê çokê.

Lam: Hestiyê hinarokên rû.

Bîranîn: Serborî, bûyerên berê ku tên bîra mirov.

Kovî: Ne kedî, lawirên ku berdayî dijîn.

Kumkulavk: Cureyek ji lîstokan e.

Hilciniqîn: veciniqîn

Nevî: Zarokê zarokan

Gemirandin: firikandin

Giyan: can, rewan, rih

Qehremanî: xweşmêrî, camêrî, bêtirsî

Hovîtî: wehşîtî, tevgera hovane

Pak: paqij, temîz

Bi saya: bi xêra

Ewlekarî: ewlehî

PIRS

1- Pîremêr, ji neviyê xwe re çi got?

2- Neviyê wî piştî mezin bibe, dixwaze bibe çi?

3- Pîremêr, ji neviyê xwe xwest ku li ser çi binivîse?

4- Amojgariyên pîremêr, çi ne? Bi hevalên xwe re guftûgo bike.

DESTÛRÊN ZIMAN

1- Dema Borî:

Dema borî, karek an bûyereke ku di **demên borî** de hatiye kirin, diyar dike. Ev dem, bi alîkariya rayeka dema borî ya lêkeran û hin pêvekan pêk tê.

Dema borî, di nava xwe de dibe pênc beş:

1- Dema boriya têdeyî(nêzîk): (şûştin şûşt)
2- Dema boriya dûdar: (şûştin şûşt**iye**)
3- Dema boriya berdest: (şûştin **di**şûşt)
4- Çîrokiya dema boriya têdeyî: (şûştin şûşt**ibû**)
5- Çîrokiya dema boriya dûdar: (şûştin şûşt**ibûye**)

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Seretîpa navê taybet ê ku li lawiran tê kirin, mezin tê nivîsandin.

Mînak: Piştî çend rojan, dê Kanûn bizê. (Kanûn; navê çêlekekê ye).

Hêmadanîn

Xalbêhnok(;)

- Ev hêma, dikeve navbera du hevokên bi hev ve girêdayî, yên ku hev sergihayî dikin.

Mînak: Ga dimire, çerm dimîne; mirov dimire, nav dimîne.

- Ji bo cudakirina komikên hevokên ku hêmanên wan bi bêhnokan ji hev hatine cudakirin, xalbêhnok tê bikaranîn.

Mînak: Ez pir bi coş û peroş im; ez dixwazim biqîrim, bistrêm, bibezim...

HÎNDARÎ

1- Rayeka dema borî ya lêkerên li jêr, peyda bike.
raketin, dîtin, hatin, dadan, çêkirin, hildan

2- Du hevokan li ser lêkerên (şûştin û raketin) ên li gorî dema boriya têdeyî saz bike.

PENDÊN PÊŞIYAN

1- “Bila zikê mirov birçî be, lê rûmeta wî li cî be.”

2- “Ger dostê te hingiv be, tevî nealîse.”

WANE 7

ÇÎROKA KEÇEL Û APÊ WÎ

Li gundekî, yekî keçel hebû û sêwî bû. Ew li cem apê xwe dima. Keçel, yekî fêlbaz bû.

Rojekê, Keçel bi apê xwe re çûn nava zeviyan. Dem bû nîvro, Keçelo birçî bû. Kêra Apê xwe dizî
û berê xwe da gund, çû cem jinapa xwe û got:

- Apê min got; "biçe malê, ji jinapa xwe re bêje, bila gayê me serjê bike, goşt bikelîne û ji me re bîne."

Jinapa wî bawer nekir. Îca Keçel got:

- Bi vê kêrê serjê bike. Bi vî awayî, jinapa wî jê bawer kir û rabû ga serjê kir. Goşt keland û da Keçel. Keçelî rahişt çend nanên sêlê
û berê xwe da zeviyan. Li ser zeviyan, apê wî dema ku di destê Keçel de goşt û nanên sêlê dît, şaş bû û got:

- Keçel, ev goşt ê çi ye û te ji ku aniye?

Keçel got: Apo, gayê mala axayê gund li ber mirinê bû, rabû serjê kir û li gundiyan belav kir. Ev jî, li para me ket û min anî.

Apê Keçel, ji vê gotina wî bawer kir û her duyan bi hev re goşt xwar.

Êvarê, dema ku vegeriyan gund, jinapa Keçelo ji hevjînê xwe re got:

- Mêro, ma te çima xwest ez gayî serjê bikim?

Apê Keçel got:

- Gayê çi? Hevjîna wî got:

- Keçelî kêra te anî, ji min re wisa got û min jî serjê kir.

Apê Keçelo nizanî wê çi xweliyê li serê xwe bike û Keçel ji mala xwe qewirand.

WATEYA PEYVAN

Keçel: Kesê ku ji ber nexweşiyeke li serê wî ketiye û porê wî şîn nabe, ji ber vê yekê bê por e.

Sêwî: Zarokên ku dê û bavê wan mirine

Fêlbaz: Xapîner, kesê ku fen û fûtan dike.

Zevî: Erdê çandiniyê, axa ku dexlûdan lê tê çandin.

Ga: Nêrê çêlekan.

Axa: Serokê eşîr, yan jî hozekê.

Par: pişk, parçe

Xwelî: toza gewr, ax

Qewirandin: derkirin, derxistin, qewitandin

PIRS

1- Keçel, çima li cem apê xwe dima û ew kesekî çawa bû?

2- Keçel, çawa kir ku jinapa wî, jê bawer bike ku apê wî gotiye gayî serjê bike?

3- Dema ku apê Keçel rastiya wî nas kir, çi li keçel kir?

4- Te çi sûd, ji vê çîrokê wergirt?

DESTÛRÊN ZIMAN

Pêvek(qertaf):

Ew parçepeyvên ku li dawî û destpêka peyvê tên zêdekirin, ji aliyê wate yan zayendê ve bandorekê li ser peyvê dikin, **pêvek** tê gotin.

Pêvek di nava xwe de dibin du beş:

1. Pêvekên sazker(pêşgir û paşgir)
2. Pêvekên kêşanê

1- Pêveka Sazker: Ev cure pêvek, li ser peyvê tên zêdekirin û bi peyvê ve tên zeliqandin, li ser bingeha wateya peyvê wateyeke nû didin heman peyvê.

Mînak:

Peyva xwerû	Pêveka sazker	Peyva pêkhatî
Aş	van (paşgir)	Aşvan
Şev	î (pêşgir)	Îşev
Gund	î (paşgir)	Gundî
Cot	kar (paşgir)	Cotkar

Têbînî:

Carinan di zimanê me de peyvên pêkhatî careke din tên tûredan û dibin peyvên kompleks.

Mînak:

Nêçîr**van** + **î** = Nêçîr**vanî**

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

- Navê pirtûk, kovar û rojnameyan bi tîpa mezin dest pê dike.

Mînak: Min îro ji pirtûka "**Elif leyle we leyle**" çend çîrok xwendin.

Mînak: Kovara "**Elerebî**" mehane tê weşandin.

Mînak: Rojnameya "**Elheyat**" rojnameyeke navdar e.

Hêmadanîn

Xalbêhnok(;)

- Di mînakên ku tên rêzkirin de yên ku ji aliyê cure û wateyê ve ji hev cuda ne, bi riya xalbêhnokê ji hev tên cudakirin.

Mînak: Di kurdî de navê zarokên keç dikin Zozan, Sosin, Binefş; navê zarokên kur jî dikin Şêrgo, Hogir, Piling...

HÎNDARÎ

1- Li ser peyvên bi pêşgirê pêkhatî, du hevokan saz bike.
2- Li ser peyvên bi paşgirê pêkhatî, du hevokan saz bike.
3- Çi cudahî ji aliyê wateyê ve di navbera peyva xwerû û peyva pêkhatî de heye? Bi mînakekê diyar bike.

HÎNDARÎ

1- Kîjan peyva li jêr, tê wateya “keştî”?
a- gemî **b-** seyran **c-** goşe **d-** gef
2- Di kîjan hevoka li jêr de bireser heye? Binê bireserê xêz bike.
a- Bavê min zû radikeve.
b- Zarok bi gokê dilîzin.
c- Elî ji dibistanê hat.
d- Min gulek çand.
3- Lêker, li gorî peyvsaziya xwe dibin;
a- du beş **b-** sê beş **c-** çar beş **d-** şeş beş
4- Kîjan lêkera li jêr, pêkhatî ye?
a- alast **b-** germ kir **c-** hilgirt **d-** dilîze
5- Di zimanê kurdî de çend rayekên lêkeran hene?
a- yek rayek **b-** du rayek **c-** sê rayek **d-** çar rayek
6- Kîjan vebijêrka li jêr, rayeka dema niha ya lêkera “çûn” e?
a) diçe **b)** ç **c)** çûn d) çû
7- Kîjan vebijêrka li jêr, rayeka dema borî ya lêkera “xwendin” e?
a) xwend **b)** xwîn **c)** x **d)** dixwend
8- Di zimanê kurdî de çend demên bingehîn hene?
a- du dem **b-** sê dem **c-** pênc dem **d-** şeş dem
9- Kîjan hevoka li jêr, li gorî “dema bê” hatiye sazkirin?
a- Ew pirtûkê dixwîne.
b- Wî pirtûk xwend.
c- Ew ê pirtûkê bixwîne.
d- Wî pirtûk dixwend.
10- Di nava du hevokên bi hev ve grêdayî de kîjan hêma tê danîn?
a- bêhnok **b-** xal **c-** cotxal **d-** xalbêhnok

11- Peyvên li jêr ên hemwate, bigihîne hev.

Fêlbaz	Çeng
Kêlek	Kolan
Bask	Nepozbilind
Kuçe	Xapîner
Dilnizm	Tenişt

12- Hevokên li jêr, ên rast; bi tîpa (R) û yên şaş; bi tîpa (Ş) hêma bike.

a- Lêkerên gerguhêz; lêkerên ku biresera wan heye. ( )

b- Serenavên cih, sazî, çem, derya û navên din ên erdnîgariyê, bi tîpa biçûk dest pê dikin. ( )

c- Lêkerên pêkhatî; lêkerên ku ji lêkereke xwerû û pêvekeke lêkersaz pêk tên. ( )

d- Navê meh û serdemên taybet, bi tîpa mezin dest pê dikin. ( )

e- Di hevokên dirêj de ji bo ku kirde ji hêmanên din ên hevokê veqete, bêhnok tê bikaranîn. ( )

f- Dema ku ji lêkerên raderîn, pêvekên raderîn(**in**, **n**) tên avêtin, rayeka dema niha bi dest dikeve. ( )

g- Seretîpa bêjeya yekem a veguhêz, ango hevoka di nava dunikê de mezin tê nivîsandin. ( )

h- Di nivîsandina navbera dîrok û cihan de bêhnok tê bikaranîn. ( )

i- Dema niha, bi alîkariya pêveka (bi-), rayeka dema niha ya lêkerê û cînavka kesandinê pêk tê. ( )

j- Di serenivîsan de ji bilî gihanek, daçek û veqetandekên ku cuda tên nivîsandin, hemû bêje bi tîpa mezin dest pê dikin. ( )

k- Dema borî, di nava xwe de dibe sê beş (têdeyî, dûdar, berdest). ( )

l- Dema ku karek tê kirin û didome, jê re dema borî tê gotin. ( )

m- Forma dema bê = amraza dema bê+ bi- + rayeka dema bê + cînavka kesandinê. ( )

n- Navê pirtûk, kovar û rojnameyan bi tîpa mezin dest pê dike. ( )

o- Pêvek, di nava xwe de dibin sê beş. ( )

BEŞA ÇAREM

WANEYÊN BEŞÊ

BAJARÊ TIRBESPIYÊ

KOÇBERÎ Û WELATPARÊZÎ

MAMOSTEYA MIN

BILBILÊN DI RIKEHAN DE

ÇARESERIYA NEXWEŞIYEKÊ

WANE 1

BAJARÊ TIRBESPIYÊ

HÛN BIXÊR HATIN BAJARÊ
TIRBESPIYÊ
اهلا بكم في مدينة تربة سبية

Bajarê Tirbespiyê, li deşta Cizîrê ye. Li Kantona Cizîrê, di navbera bajarê Qamişlo û Dêrikê de cih digire. Cihê vî bajarî, balkêş e. Bajar û navçeyên weke; Dêrik, Girkê Legê û Çilaxa, bi Qamişloyê ve girê dide.

Navê bajêr; ji du gorên kevn ên ku ji gêçê û li destpêka bajêr hatibûn çêkirin, tê.

Tirbespiyê, bi çandiniya dexil û danan bi nav û deng e, ew jî bi baranê ve girêdayî ye. Du bendav lê hene; Mizgeft û Maşûq.

Ji derveyî vê, şêniyên bajêr debara xwe bi xwedîkirina lawirên weke; pez û dewaran dikin. Tu kargeh, lê tune ye. Lê ew bi petrolê dewlemend e. Tê de bêhtirî 200 bîrên petrolê hene.

Serjimariya bajêr kêm e, nêzî 25 hezarî ye. Niştecihên wê; ji pêkhateyên kurd, suryan û ereb in.

Di navbera wan de jiyaneke hevbeş û wekhev heye.

Her çi qasî bajarekî ku ji aliyê bermahiyên dîrokî ve dewlemend e jî, lê mixabin tu lêkolînên dîrokî tê de nehatine kirin, ji bilî girê Gundê Lêlanê yê ku perestgeheke asûriyan tê de hatibû avakirin.

Gundên girîng ên ku bi bajêr ve girêdayî ne, ev in; Maşûq, Girdêm, Beyandûr, Dêrûna Qulingan û Til Xatûn.

Her wiha, li bajêr bazareke bazirganiyê heye, ku di vê demê de pêş ketiye, bi rêk û pêk û firehtir bûye.

WATEYA PEYVAN

Deşt: Devera rastgeh, cihê ne çiyayî.

Balkêş: Ecêb, tişta ku ji bo mirov dibe mereq.

Navçe: herêm, bajarok

Gor: Cihê ku mirî tê de tên veşartin.

Gêç: kils

Dexil: genim

Bendav: Cihê ku av lê tê komkirin.

Şênî: Niştecih, pêkhate, mirovên ku li cihekî dijîn.

Serjimar: Nifûs, hejmara giştî ya mirovên ku li cihekî dijîn.

Bermahî: Tiştên ku ji ber tiştekî mane.

Perestgeh: Cihên perestinê (weke; dêr û mizgeft)

PIRS

1- Bajarê Tirbespiyê, li ku derê cih digire?
2- Bajêr, navê xwe ji çi standiye?
3- Debara niştecihên bajêr, li ser çi ye?
4- Niştecihên bajêr, ji kîjan pêkhateyan in?
5- Gundên girîng ên ku bi bajêr ve girêdayî ne, kîjan in?

DESTÛRÊN ZIMAN

Pêvekên(qertafên) kêşanê:

Ew cure pêvekên ku dema bi peyvê ve tên, bandorê li ser wateya peyvê nakin. Dibe ku ji aliyê zayend, jimar û palvedanê ve kêşanê pêk tînin.

Pêvekên kêşanê: Cînavkên kesandinê, pêveka dema niha(**di**), pêveka raweya fermanî(**bi**), pêvekên tewangê(**ê**, **î**, **an**, **ekî**, **ekê**, **inan**), pêvekên gazîkirinê(**o**, **ê**, **ino**), pêvekên dema borî(**di**, **e**), pêveka raweya merc û daxwaziyê(**bi**), pêvekên neyîniyê(**na**, **ni**, **ne**), pêvekên payeya hevalnavan(**tir**, **tirîn**).

Mînak:

- Ez îro **naçim** kargeh**ê**.
- Elî **di**xwaz**e** çîrok**ekê** **bi**nivîs**e**.
- Heval**ino**, hişyar bin! Va dijmin bi ser me de tê.
- **Bi**xwîn**e** da tu bi ser kev**î**.
- Bajarê Qamişlo ji yê Tirbespi**yê** mezin**tir** e.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Dema ku lêker bi pêşgirê pêkhatî be, pêveka dema niha “**di-**” û ya neyîniyê “**na-, ne**” dikevin navbera pêşgir û rayeka lêkerê.

Mînak: Rabûn $\xrightarrow{\textbf{pêveka dema niha (di)}}$ ra**di**be

Rabûn $\xrightarrow{\textbf{pêveka neyîniyê (na, ne)}}$ ra**na**be, ra**ne**be.

Her wiha, di van lêkeran de di dema bê, raweya fermanî û raweyên daxwaziyê de pêveka “**bi-**” ji holê radibe.

Mînak: - Tu yê **dakevî** jêr?

- Derî **veke** da em **derkevin**.
- Ez dixwazim zû **rakevim**, ji ber ku sibe ezmûna min heye.

Hêmadanîn

Pirsnîşan(?)

- Ev hêma, tê dawiya hevokên pirsê. Pirs, bi riya çend alavên din yên weke; **ma**, **qey**, **gelo** jî tê kirin.

Mînak: - Kî hat? - Ma tu naçî? - Gelo we karê xwe qedand?

HÎNDARÎ

1- Hevokekê saz bike, ku pêveka kêşanê tê de cînavka kesandinê be.

2- Hevokekê saz bike, ku pêveka kêşanê tê de pêveka dema niha be.

3- Çi cudahî di navbera pêvekên sazker û kêşanê de heye? Bi mînakan diyar bike.

PENDÊN PÊŞIYAN

1-“Xwarina xwe bihêle, lê karê xwe nehêle.”

2- “Wêrankirin hêsan e, lê avakirin giran e.”

WANE 2

KOÇBERÎ Û WELATPARÊZÎ

Gundê me, gundekî pir xweş û dewlemend bû, tevahî şêniyên gundê me bi hev re alîkar bûn. Bê cudahî, ji hev pir hez dikirin. Erê erê!... Mala xayîn û bêbextan bişewite, gundiyên dilpak nizanîbûn ku ev demeke dirêj e, zordar û xwefiroş li ser wan planên qirêj çêdikin. Vê lihevhatina gundiyan, çavnebarî bi dagirkeran re çêkiribû. Ji ber vê yekê, xwestin gund dagir bikin û li gorî daxwazên xwe bi rê ve bibin. Tevahî dewlemendiyên gundiyan, bixin bin xizmeta xwe. Îro, çerxa felekê li ser serê gundiyên pak, şaş vegeriya. Dagirkeran bi awayekî pir xerab, êrîşî gund kirin. Bû teqreqa fîşek û bombeyan! Asîman, ji deng û hawara dayîkan, qîreqîra zarokan dilerizî!. Şerekî dijwar, dest pê kir. Gundiyan jî bi awayekî pir baş li ber xwe dan, lê mixabin hin gundiyên tirsonek, ji tirsan, dev ji axa xwe berdan û koçber bûn.

Bi vî awayî, çeteyên hov ên tundrew ketin aliyekî gundê me. Gund, tarûmar kirin. Sewalên gund, tev kuştin. Jinên ku ketin destên wan birin û li bazaran firotin. Gelek ciwanên me, bi awayekî hovane kuştin. Beşek ji gundiyan, dev ji axa xwe berdan û koçberî welatên din bûn. Lê tevî vê yekê jî, beşek ji gundiyên ku bi axa xwe ve girêdayî bûn di gund de man, mal û xaka xwe ji êrîşkaran re bernedan.

WATEYA PEYVAN

Zordar: zalim, sitemkar

Dagirker: Kes, an jî hêza ku deverekê bi darê zorê distîne.

Pak: Baş û paqij.

Çerx: sedsal, qern

Dilerizî: direcifî, diliviya

Koçber: Kesên ku ji gund, an jî bajarê xwe ji neçarî çûne welatekî din.

Tundrew: Kesên ku tundiyê bi kar tînin.

Tarûmar: wêran

Sewal: pez

Hovane: dirinde, har, wehşî

Mohr: xitim

Şopdar: Kesên ku li ser riya pêşiyên xwe dimeşin.

PIRS

1- Gundê wan, gundekî çawa bû?
2- Çawa êrîş li ser gund çêbû?
3- Kesên welatparêz, çawa diyar bûn?
4- Çima yê ku ji welatê xwe derdikeve, bi çavekî kêm lê dinêrin?

DESTÛRÊN ZIMAN

Hevok: Ji peyv, an jî rêzepeyvên ku hest, raman, daxwaz, nûçe û bûyerekê têdigihînin re **hevok** tê gotin.

Hevok, bi tîpa mezin dest pê dike û bi hêmayekê (xal, pirsnîşan, baneşan an cotxal) li gorî wateya wê, bi dawî dibe.

Mînak:

- Ez ji werzîşê hez dikim.
- Çiyayê Cûdî li ku derê ye?
- Gelî hevalan, guh bidin min!
- Mamoste ji min re got: Karê îro, nehêle sibe.

Hêmanên hevokê:

Di hevokê de du hêmanên bingehîn hene; **kirde** û **pêveber**, her wiha du hêmanên alîkar hene; **bireser** û **têrker**.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Daçekên “**bi**, **bê** û **ne**” dema ku rista pêşgiran bi cih tînin û navdêr û hevalnavên nû çêdikin, bi bêjeyê ve tên nivîsandin. Lê dema ku hevalkaran çêdikin, cuda tên nivîsandin.

Mînak: - Ev mirovekî **bihêz** e. (hevalnav)

- Ew **bi hêz** tevdigere. (hevalkar)
- Ew nanê **bêrûn** dixwe. (hevalnav)
- Wê xwarin **bê rûn** çêkir. (hevalkar)
- Ev mirovekî **nexweş** e.(hevalnav)
- Ew **ne xweş** axivî. (hevalkar)

Hêmadanîn

Pirsnîşan(?)

Dema ku agahiyên tên dayîn, bi guman bin; pirsnîşan di nava kevanekê de tê danîn (**?**).

Mînak: Ehmedê Xanî, di salên (1651-1707?) di Nûbara Biçûkan de gelek şîretan li zarokan dike.

HÎNDARÎ

1- Hevokê, pênase bike û endamên wê diyar bike.

2- Hevok, bi kîjan hêmayan bi dawî dibe? Bi hevokan diyar bike.

MAMIK

- ➢ Weke pirpel e, nivîs lê bel e,
  bi bend û bal e, ji te re heval e! (Pirtûk)

- ➢ Di rojê de bûk e, di şevê de pepûk e! (Nivîn)

WANE 3

MAMOSTEYA MIN

Xwendin nebe kes naçe pêş
Peyda dibin pir derd û êş

Ew hem dê ye, hem jî bav e
Bê mûçe û bê dirav e
Bi rojbaş dike silav e
Bi rûkenî dike rave

Tu bê mirinî her dijî
Lewma te dagirtî mejî
Ji çand û wêjeyê tijî
Êdî çewtî nema dijî

Mamosteya min a delal
Bi wî zarê şirîn zelal
Zanîn bo min kiriye mal
Ji bo xwe kirime heval

Mamosteya xwedî raman
Şev û rojê westan nezan
Dixebite bi merg û can
Mirov jê re dibe heyran.

(M. Elî)

WATEYA PEYVAN

Mûçe: Pereyên ku xwediyê kar, dide karkerên xwe, ratib.

Dirav: pere

Wêje: tore, edeb

Çewtî: şaşîtî, xeletî

Delal: xweşik

Zarê şirîn: Zimanê xweş.

Westan: erimîn, betilîn.

Merg: can

Heyran: Kesê ku ji tiştekî pir hez dike, qurban.

PIRS

1- Di helbestê de mamoste bi çi awayî tê ziman?

2- “Êdî çewtî nema dijî.” Vê hevokê şîrove bike.

3- Di helbestê de piranî kîjan bûyer, an jî hest tên şîrovekirin?

DESTÛRÊN ZIMAN

1- Kirde:

Ew peyva ku di hevokê de kirina kar digire ser xwe, jê re **kirde** tê gotin.

Mînak:

Nûra gulan kom dike.

Hîşam avjeniyê dike.

Ew bi hevalên xwe re kar dike.

Kirde her çi qas dibe ku peyv be, dibe ku birepeyv be jî.

Mînak:

Qasimê Çavreş nameyê dinivîse.

Sosina Mamoste diçe dibistanê.

Dema ku kirde ne diyar be, cînavkên kesandinê yên ku bi dawiya lêkerê ve tên danîn, hebûna kirdeyê diyar dikin.

Mînak:

Hat**im** dibistanê.

Çû**n** gulîstanê.

Çûbû çiyê.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

1- **Daçekên hevedudanî:** Ji hev cuda tên nivîsandin.
Mînak: Di ser de, bi jor ve, li rex, ji jor ve, di bin de…

2- **Daçekên hevedudanî** dema ku pêşdaçeka wê dikeve, paşdaçek jî bi bêjeyê ve dizeliqe.
Mînak: Piştre(di bingeha xwe de: di pişt re)

- Lewre (di bingeha xwe de: ji lew re)
- Peyre (di bingeha xwe de: di pey re)

Hêmadanîn

Pirsnîşan(?)

Dema ku di hevokên pirsiyariyê de ji pirsekê zêdetir hebe, pirsnîşan li dawiya hevoka dawî, tê danîn.

Mînak:

Te ew mijar xwend, çawa bû, te çi encam jê wergirt?

HÎNDARÎ

1- Du hevokan saz bike, ku di wan de kirde, cînavkên kesane bin.
2- Sê hevokan saz bike, ku di wan de kirde, navdêr be.
3- Di hevokên li jêr de kirdeyan diyar bike.
   - Mamoste, waneyê şîrove dike.
   - Ez û hevalê xwe bi hev re çûn bajêr.
   - Wan karê malê di lênûsa xwe de nivîsandin.
4- Du hevokan saz bike ku di wan de cînavkên kesandinê, hebûna kirdeyê diyar kiribe.

PENDÊN PÊŞIYAN

1- “Welat, hem dê ye hem jî bav e, nayê kirîn û firotin bi tu diravî.”
2- “Bila dilê te geş be, bila nanê te reş be.”

WANE 4

BILBILÊN DI RIKEHÊ DE

Rojek ji rojên payîzê bû. Pîremêrek di destê wî de kopal, hêdî hêdî di rê de diçû. Dît ku zarokek ber bi wî ve tê. Di destê zarok de rikehek û di rikehê de du bilbil hebûn. Bilbilan, rikeh didan ber nikilan û hewl didan ku xwe derxînin. Pîremêr, li ser vê rewşa bilbilan, pir dilteng bû. Piştre, ji zarok pirsî: Tu yê bi ku ve herî?

- Ez ê herim bazarê û van bilbilan bifiroşim.

- Baş e, bifiroşe min. Ez ê van bilbilan bikirim.

Tu nafiroşî min?

- Belê, çima nefiroşim?!

Pîremêr, ji berîka êlekê xwe pere derxistin û dan destên zarok. Rikeh ji destê zarok girt. Destpêkê bilbilek ji rikehê derxist. Piştî demekê destê xwe li ser perên wê gerand û berda. Bilbil ji nişka ve çengê xwe vekir, bi şahî dest bi firînê kir. Heman tişt ji bo bilbilê duyem jî kir.

Li ser vê yekê, zarokê biçûk matmayî bûbû. Zarok, carekê li pereyên di destên xwe de temaşe kir û carekê jî li pîremêr mêze kir û piştre jê pirsî: Çima te wisa kir, mamo? Çima te bilbil berdan?

Pîremêr kenî û wiha bersiv da: Binêre lawê min, ji beriya çend salan şoreşeke çekdarî çêbû. Ji bo ku em welatê xwe ji bin destên neyaran derxin, me şer dikir.

Aha! Di wî şerî de ez birîndar bûm û dîl ketim destên neyaran, weke van çûkên di destên te de bûm. Ji bo ez rizgar bibim, min jî her tim hewl dida. Weke ku dilê min dixwest, min nedikarî tevbigerim. Dîlî û bindestî, tiştekî gelek zor û zehmet e!

Pîremêr bi çavên xwe yên şil, ev axaftina xwe berdewam kir: Tu dizanî çima min bilbil serbest berdan? Ew ne çûkên rikehan in. Çawa dixwazin, bila wisa bifirin. Dixwazin li ser çi rawestin, bila rawestin. Bila ji dîliyê, rizgar bibin.

WATEYA PEYVAN

Rikeh: Cihê ku firinde tê de tên ragirtin.

Êlek: Çakêtê bê zendik.

Matmayî: heyirî, ecêbmayî

Çekdarî: Şer û têkoşîna ku bi çekan tê kirin.

Dîl: girtî, êsîr

Rizgarî: Serbestî û azadî.

PIRS

1- Pîremêr, rastî kê hat?
2- Helwesta pîremêr çi bû, dema ku bilbil di rikehê de dîtin û çi kir?
3- Çima pîremêr, bilbil ji rikehê berdan?
4- Ramana bingehîn a mijarê, çi ye?
5- Li ser girîngiya azadiyê, tu çi dibêjî?

DESTÛRÊN ZIMAN

2- Pêveber: Di hevokê de hêmana ku kar, bûyer û rewşekê radigihîne, jê re **pêveber** tê gotin. Ji bo pêveberê, pêwîstî bi lêkereke kişandî heye.

Mînak: - Derî **vebû.** - Destê wî **şikestiye**.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Tîpa “i”, dema ku bi awayê tîpa mezin were nivîsandin, dibe “I” û bêyî xalê tê nivîsandin.
Mînak: Hz. **I**brahîm, bavê Hz. **I**smaîl e.

Hêmadanîn

Pirsnîşan(?)

Li dawiya hevokên pirsê yên ku bi riya kirpandinê çêdibin, tê danîn. Bêyî ku peyvên pirsê bên bikaranîn.

Mînak: Te xwarin xwar?

HÎNDARÎ

1- Du hevokan saz bike û di wan de binê pêveberê xêz bike.
2- Di hevokên li jêr de binê pêveberan xêz bike.
- Çima te karê xwe neqedand?
- Bêrîvan çêleka zer didoşe.
- Ez û hevalê xwe pendên kurdî berhev dikin.

MAMIK

- Ne pî heye ne pehnî, her roj diçe kanî. (Cer)
- Ciwan e, lê serboz e,
  her dem dora wî toz e. (Aşvan)

WANE 5

ÇARESERIYA NEXWEŞIYEKÊ

Rêzan, ji ber birîna xwe bêhiş ketibû. Mirovekî xêrxwaz ew rakir û bir nexweşxaneyê. Agahî dan dê û bavê wî. Dê û bavê wî, bi lezgînî hatin. Piştî nêrîna bijîşk, hat zanîn ku kûçikê ku Rêzan gezdayî, har bû. Bijîşk, gelek xemgîn bû. Ji ber vê yekê, Rêzan bi tirsnakiyeke mezin re rû bi rû mabû.

Tirsnakiya mirinê! Der barê vê nexweşiyê de bijîşkeke pispor a bi navê Nalîn li bajarê Qamişloyê hebû. Bi lezgînî, Rêzanê biçûk şandin Qamişloyê. Dîrok 6’ê Tîrmeha 1999’an bû. Bijîşk Nalîn, di vê nexweşiyê de gelek serkeftî bû.

Dijmîkroba nexweşiya hariyê, pisporek bi navê Pastor dîtibû. Bijîşk Nalîn, ev dijmîkroba han li ser Rêzanê biçûk bi kar anî. Bijîşk Nalîn, roj bi roj Rêzanê biçûk dişopand, dibîne ku ew ber bi başiyê ve diçe. Bijîşk Nalîn, berbanga sibehekê westiyayî û li ber pacê xilmaş bûbû, dema ku çavên xwe vedike, dibîne ku Rêzanê biçûk baş bûye.

WATEYA PEYVAN

Harbûn: Nexweşiyeke ku ji gezkirina lawirên weke; kûçik, rovî, gur û hwd. çêdibe.

Dijmîkrop: Antîmîkrop

Bijîşk: doktor, hekîm

Pispor: Kesên ku di pîşeyekê de kûr dibin.

PIRS

1- Ji bo çi Rêzan rakirin nexweşxaneya Qamişloyê?

2- Bijîşk Nalîn, çawa Rêzanê biçûk derman kir?

3- Te ji vê bûyerê, çi sûd wergirt?

DESTÛRÊN ZIMAN

3- Bireser:

Peyva ku ji kirina karê kirdeyê bandor dibe, jê re **bireser** tê gotin.

Mînak: - conî **gulan** av dide.

- Min **ew** dît.

Hêjayî gotinê ye ku hebûna bireserê, girêdayî cureya lêkerê ye. Ger lêker gerguhêz be; wê bireser hebe, ger lêker negerguhêz be; wê bireser tune be.

Mînak: - Leyla **wêneyê** xêz dike. (lêker gerguhêz e)

- Şagirt ji dibistanê tên. (lêker negerguhêz e)

4- Têrker:

Ji gelek aliyan ve karê ku tê kirin, sergihayî dikin. Ev sergihayîkirin, dibe ku ji aliyê dem, yan cih, an jî rewşê ve be. Têrker, di binyata xwe de **hevalkar** û **daçek** in.

Mînak: - Zarok **li dora darê** dizivirin.

- Gundî, **serê sibê zû** diçin nava zeviyên xwe.
- Ez **duh gelekî** westiyam.

DESTÛRÊN NIVÎS Û HÊMADANÎNÊ

Destûrên nivîsînê

Daçek û gihanek bi giştî, ji hev cuda tên nivîsandin.

Mînak: - Em **bi hev re** dixebitin.

- Ez ê **li rex te** rûnim.
- **Ji ber ku** karê min pir e, ez nikarim te bibînim.
- **Ji bilî** sêvan, ez ji fêkiyan hez nakim.

Hêmadanîn

Baneşan(!)

Dema ku mirov bixwaze hesteke bilind (coş, xem, tirs kêfxweşî...) nîşan bide, hêmaya baneşanê(!) li dawiya hevokê datîne. Bêjeya piştî baneşanê, bi tîpa mezin dest pê dike.

Mînak: - Hiş be kuro! Bila kes dengê te nebihîze.

- Ax, derdê me çi qas giran e!

Her wiha, baneşan bi armanceke cuda jî tê bikaranîn. Dema ku di nava kevanekê de li ber bêjeyekê bê danîn, tê wê wateyê ku nivîser bi dijwateya wê tiştê bawer e.

Mînak: Osman, mirovekî pir biaqil (!) e.

HÎNDARÎ

1- Bireserê, pênase bike û du hevokan li ser saz bike.

2- Di hevokên li jêr de bireseran diyar bike.
  - Osman kolan paqij kir.
  - Şêrîn helbestan dinivîse.
  - Min ji ber derengmayînê, ew siza kir.

3- Hêmanên hevokên li jêr, diyar bike.
  - Rojda êvaran pirtûkan dixwîne.
  - Zarok li kuçeyan dilîstin.

GOTINÊN PÊŞIYAN

1- “Kedkarê xwe be, ezîzê ber dilê hevalên xwe be.”
2- “Av dikeve xewê, lê dijmin ranakevê.”

HÎNDARÎ

1- Kîjan peyva li jêr, tê wateya “riswa”?
a- Hovane **b-** rezîl **c-** serbilind **d-** serfiraz

2- Hêmaya pirsnîşanê(?), li dawiya kîjan hevoka li jêr pêwîst e?
a- Me karê xwe qedand
b- Kî di pêşbirkê de bi ser ket
c- Ew ji xwendinê hez dike
d- Fewaz şagirtekî jîr e

3- Hevok, ji çend hêmanên bingehîn pêk tê?
a- du hêman **b-** sê hêman **c-** çar hêman **d-** pênc hêman

4- Di hevoka “Silêman karê xwe zû qedand” de kîjan vebijêrka li jêr, li gorî rêzê hêmanên vê hevokê ne?
a- bireser, kirde, lêker, têrker
b- pêveber, têrker, kirde, bireser
c- kirde, bireser, têrker, pêveber
d- pêveber, kirde, bireser, têrker

5- Dema ku agahiyên tên danîn, bi guman bin; kîjan hêma di nava kevanekê de tê danîn?
a- Baneşan **b-** pirsnîşan **c-** xal **d-** xalbêhnok

6- Di hevoka “Îşev, em ê biçin şanoyê” de kîjan peyv kirde ye?
a- îşev **b-** em **c-** biçin **d-** şanoyê

7- Di kîjan hevoka li jêr de bireser heye? Binê bireserê xêz bike.
a- Leyla ji bazarê tê.
b- Ez li bajarê Dêrikê dijîm.
c- Yehya pirsek ji mamoste kir.
d- Hûn di ezmûnê de bi ser ketin?

8- Di hevoka “Huda her roj gulan av dide.” de kîjan peyv pêveber e?
a- Huda **b-** her roj **c-** gulan **d-** av dide

9- Di hevoka “Min, bi tembûrê stranek got.” de kîjan peyv têrker e?
a- min **b-** bi tembûrê **c-** stranek **d-** got

10- Peyvên li jêr ên hemwate, bigihîne hev.

Matmayî	Kils
Pispor	Pez
Delal	Xweşik
Sewal	Heyirî
Gêç	Kesên ku di pîşeyekê de kûr dibin

11- Hevokên li jêr, ên rast; bi tîpa (R) û yên şaş; bi tîpa (Ş) hêma bike.

a- Bêjeya piştî hêmaya baneşanê, bi tîpa mezin dest pê dike. ( )

b- Daçek û gihanek, bi giştî ji hev cuda tên nivîsandin. ( )

c- Pirsnîşan(?) li dawiya hevokên pirsê yên ku bi riya kirpandinê çêdibin tê danîn, ên ku bêyî peyvên pirsê bên bikaranîn. ( )

c- Pêvekên kêşanê, bandorê li ser wateya peyvê dikin û wateyeke nû didin peyvê. ( )

d- Dema ku lêker bi pêşgirê pêkhatî be, pêveka dema niha **(di)** dikeve pêşiya pêşgirê. ( )

e- Ez dixwazim rabikevim. ( )

f- Ew, çaya bi şekir navexwe. ( )

g- Ji peyv an jî rêzepeyvên ku hest, raman, nûçe û bûyerekê têdigihînin re hevok tê gotin. ( )

h- Peyva ku kirina karê di hevokê de digire ser xwe, jê re **bireser** tê gotin. ( )

i- Hebûna bireserê, girêdayî hebûna kirdeyê ya di hevokê de ye. ( )

BELAVKIRINA WANEYAN LI SER SALA XWENDINÊ

Heftî Heyv	Heftiya Yekem	Heftiya Duyem	Heftiya Sêyem	Heftiya Çarem
Rezber			Lêveger	Guhdarkirin
Cotmeh	Xwendin Nebe, Kes Naçe Pêş	Rêzdariya ji Mamoste re	Zarokê Xemsar	Çand û Ziman
Mijdar	Hîndarî	Hevalbendî Çi Qas Xweş e!	Pirtûk	Şêr, Rovî û Xezal
Berfanbar	Name ji bo Dapîrê	Hizir û Zanist	Hîndarî	Parastina Xwezayê
Rêbendan	Zembîlfiroş	NIRXANDIN	BÊHINVEDAN	BÊHINVEDAN
Reşemeh	Heştê Adarê	Gula Devliken	Vegera Leglegan	Azadî
Avdar	Çîroka Keçel û Apê Wî	Hîndarî	Bajarê Tirbespiyê	Koçberî û Welatparêzî
Cotan	Mamosteya Min	Bilbilên di Rikehê de	Çareseriya Nexweşiyekê	Hîndarî
Gulan	Lêveger	NIRXANDIN		